

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

На правах рукопису

**КРАВЕЦЬ ВЛАДА ЮРІЇВНА
ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

Спеціальність: 242 Туризм
(код) (назва спеціальності)
Освітня програма Туризм
(назва)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
**Яковлєва-Мельник
Наталія Георгіївна,**
ст. викладач

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

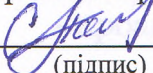
Протокол засідання кафедри

№ 5 від 06.12.2024р

Завідувач кафедри

 Тетяна ТЕСЛЕНКО
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Нормоконтроль

 Наталія СЕРГІЄНКО
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2024

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 242 Туризм
Освітня програма Туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
туристичного та готельно-
ресторанного бізнесу

 Тетяна ТЕСЛЕНКО

« 05 » 11 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
КРАВЕЦЬ Влади Юріївни**

1. Тема роботи: **«ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ».**
2. Науковий керівник роботи: **старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Яковлева-Мельник Наталія Георгіївна.**
Затверджені наказом вищого навчального закладу від «01» 11 2023 року № 12 6-02
3. Строк подання роботи на кафедру: 01.02.2024 р.
4. Мета кваліфікаційної роботи: обґрунтування теоретичних, методичних та практичних положень впровадження екотуризму, як складової сталого розвитку та, зокрема, досягнення цілей сталого розвитку.
5. Завдання кваліфікаційної роботи:
  - проаналізувати літературні джерела та дослідження в науковій літературі щодо понять екологізації туризму, сталого туризму, цілей сталого розвитку;
  - дослідити концептуальні засади теорій сталого розвитку;

- обґрунтувати необхідність впровадження екотуризму, як складової сталого розвитку (досягнення цілей сталого розвитку);
- дослідити світовий досвід впровадження екотуризму;
- проаналізувати отримані результати та надати рекомендації щодо впровадження екологічного підходу в туристичній діяльності.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з\п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	07.11.2023 р.	виконано
2.	I Розділ	29.11.2023 р.	виконано
3.	II Розділ	29.12.2023 р.	виконано
4.	III Розділ	29.01.2024 р.	виконано
5.	Робота в цілому	01.02.2024 р.	виконано

Науковий керівник Наталія ЯКОВЛЄВА-МЕЛЬНИК

Здобувач вищої освіти _____ Влада КРАВЕЦЬ

Дата видачі завдання 07.11.2023 р.

Имя пользователя:
Альбіна Ткаченко

ID проверки:
1016061899

Дата проверки:
15.01.2024 10:57:29 EET

Тип проверки:
Doc vs Internet + Library

Дата отчета:
15.01.2024 12:20:18 EET

ID пользователя:
100005559

Название файла: Кравець ТЗ-19 Кваліфікаційна робота

Количество страниц: 78 Количество слов: 15839 Количество символов: 122732 Размер файла: 2.12 MB ID файла: 1015766192

15.5% Совпадения

Наибольшее совпадение: 3.5% с Интернет-источником (<https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/11498/1/%d0%bc%d>)

15.5% Источники из Интернета

909

Страница 80

0.17% Источники из Библиотеки

2

Страница 86

0% Цитат

Исключение цитат выключено

Исключение списка библиографических ссылок выключено

0% Исключений

Нет исключенных источников

Модификации

Обнаружены модификации текста. Подробная информация доступна в онлайн-отчете.

Замененные символы

3

Анотація

Кравець В.Ю. Впровадження екологізації туристичної діяльності як умова сталого розвитку / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 242 туризм (освітньо-професійна програма «Туризм»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2024.

Відомості про об'єм пояснювальної записки: 116 стор., 13 рис., 2 табл., 47 джерела.

Розвиток екотуризму – це постійний комплексний, динамічний процес, результатом якого повинна стати реалізації цілей розвитку галузі туризму на всіх рівнях (місцевому, регіональному та національному), досягнення цілей сталого розвитку, подолання нестабільних умов та перешкод динамічного середовища, з оптимальним використанням та збільшенням існуючого туристичного потенціалу в довгостроковій перспективі.

В розділі 1 кваліфікаційної роботи проаналізовано сутність та ; передумови сталого розвитку, сталого розвитку туризму; досліджено теоретичні підходи до визначення концепту «сталий розвиток»; розкрито особливості принципів досягнення цілей сталого розвитку.

Розділ 2 присвячений дослідженню практик впровадження екологізації туристичної діяльності в світовій практиці; розглянуто особливості роботи міжнародних організацій щодо сприяння розвитку екотуризму в різних країнах світу.

В розділі 3 розглянуто програми функціонування вітчизняного екотуризму, перспективи впровадження екотуризму та досягнення сталого розвитку на різних рівнях, запропоновано можливості подолання проблем на цьому шляху.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні особливостей впровадження екотуризму, як складової сталого розвитку, а також в формуванні рекомендацій, що можуть бути використані під час розробки стратегічних програм екологізації туристичної діяльності на місцевому ,регіональному та національному рівнях.

Ключові слова: екотуризм, екологізація туризму, сталий розвиток, сталий розвиток туризму, цілі сталого розвитку.

Список публікацій здобувача:

Кравець В.Ю., Яковлєва-Мельник Н.Г., Екотуризм – потреба чи необхідність на шляху досягнення цілей сталого розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ.конф Теоретико-прикладні проблеми розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі.: Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. 101 с., с.26-28.

ABSTRACT

Kravets V.Yu. Implementation of ecologization of tourist activity as a condition for sustainable development / Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 242 tourism (educational and professional program "Tourism". VNPZ DSU, Dnipro, 2023.

Information about the volume of the explanatory note: 116 pages, 13 figures, 2 tables, 47 sources.

The development of ecotourism is a continuous complex, dynamic process, the result of which should be the realization of the goals of the development of the tourism industry at all levels (local, regional and national), the achievement of the goals of sustainable development, overcoming unstable conditions and obstacles of a dynamic environment, with the optimal use and increase of the existing tourist potential in the long term.

Chapter 1 of the qualification work analyzed the essence and; prerequisites for sustainable development, sustainable development of tourism; theoretical approaches to defining the concept of "sustainable development" were investigated; the peculiarities of the principles of achieving the goals of sustainable development are revealed.

Chapter 2 is devoted to the study of the practices of implementing the greening of tourist activity in world practice; the peculiarities of the work of international organizations in promoting the development of ecotourism in different countries of the world are considered.

Chapter 3 examines the programs for the functioning of domestic ecotourism, prospects for the introduction of ecotourism and achieving sustainable development at various levels, and offers opportunities to overcome problems along the way.

The scientific novelty of the obtained results lies in the comprehensive study of the peculiarities of the implementation of ecotourism as a component of sustainable development, as well as in the formation of recommendations that can

be used during the development of strategic programs for greening tourist activities at the local, regional and national levels.

Keywords: ecotourism, ecologization of tourism, sustainable development, sustainable development of tourism, goals of sustainable development.

List of publications of the acquirer:

1. Кравець В.Ю., Яковлєва-Мельник Н.Г., Екотуризм – потреба чи необхідність на шляху досягнення цілей сталого розвитку: *матер. Всеукр. наук.-практ. конф Теоретико-прикладні проблеми розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі.* Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. 101 с., с.26-28.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ I ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ	13
1.1 Теорії та принципи сталого розвитку.....	13
1.2 Показники сталого розвитку туризму.....	21
1.3 Екологізація туризму та її місце в системі сталого розвитку.....	32
РОЗДІЛ II ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ.....	58
2.1 Динаміка та особливості світового ринку екотуризму.....	58
2.2 Світовий досвід впровадження екологізації туризму.....	67
2.3 Стандартизація та сертифікація екотуристичної діяльності, як інструмент управління нею.....	76
РОЗДІЛ III ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	84
3.1. Досвід впровадження екологізації туристичної галузі в Україні.....	84
3.2. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні.....	92
3.3 Вектор досягнення сталого розвитку шляхом екологізації туризму.....	100
ВИСНОВКИ.....	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	109
ДОДАТКИ.....	114

ВСТУП

Актуальність досліджуваної теми. Соціальна й економічна нестабільність, війни, конфлікти, бідність голод – ці всі чинники призупиняють розвиток суспільства та призводять до руйнування навколишнього середовища, зміни кліматичних процесів. В середньому, в усьому світі, тривалість життя людей довше в країнах з вищими доходами. Але чисельні процеси розвитку є нестабільним.

Нестабільний розвиток набирає обертів, коли люди прагнуть отримати негайну винагороду, не враховуючи наслідки для людства чи планети. Часто короткострокові прибутки затьмарюються довгостроковими витратами. Прикладом може служити випадок, коли хтось вирубує цілий ліс, щоб отримати швидкий прибуток – побудувати готельний комплекс, навіть якщо екосистема руйнується, навіть якщо види дерев чи тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, вимирають, а місцеві громади залишаються під постійним ризиком руйнівних повеней.

Сталий розвиток – це уклад того, як ми повинні жити сьогодні, якщо хочемо, щоб завтра було краще. Це про те, як, задовольняючи поточні потреби, не ставити під загрозу існування майбутніх поколінь та забезпечити стабільний розвиток. Не лише процвітання, але й виживання наших суспільств і нашої спільної планети залежить від більш стійкого розвитку світу.

Економічне зростання, соціальна інтеграція та захист навколишнього середовища – три основи, що можуть забезпечити сталий розвиток. Коливання чи нестабільність однієї з цих складових є загрозою для сталого розвитку і майбутнього більшості сфер життя. Наприклад, економіка може швидко розвиватися, а більшість людей залишатимуться бідними, та збідніють природні ресурси, що рано, чи пізно призведе до економічного спаду.

В міру того, як глобальна свідомість тяжіє в бік прийняття принципів сталого розвитку, яскравішою стає роль екотуризму в усьому світі. Пропонуючи гармонійне поєднання рекреації, відповідальності за навколишнє

середовище та дослідження, популярність екотуризму стрімко зростає, і, як наслідок, підживлює його економічні перспективи.

Глобальні екологічні проблеми стають все актуальнішими з кожним роком для всього людства. Екологічна криза стала поштовхом до усвідомлення екологічних проблем та подальших дій щодо покращення ситуації. Екологізація туристичної діяльності є певною відповіддю людства на глобальні екологічні проблеми та зростання споживання природних ресурсів.

Розвиток екотуризму в Україні на сучасному етапі є перспективним у багатьох регіонах країни, завдяки їхнім унікальним природним багатствам та прагненню населення відпочивати на природі. Зважаючи на це, запровадження розвитку екологічного туризму в Україні є актуальним.

Згідно з дослідженням Voice of the Consumer: Lifestyles Survey, 41% туристів готові сьогодні заплатити додатково 30% за екологічний та пригодницький та туризм.

Теоретико-методологічною основою дослідження екологізації туристичної діяльності та сталого розвитку стали праці вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них слід виділити праці таких науковців, як: С.Бардаш, Л.Безугла, В.Джинджоян, В.Лагодієнко, І.Сазонець, Т.Тесленко, Р.Баклей, Дж. Елкінгтон, Р.Твайтес та ін).

В працях зазначених авторів розглядаються принципи сталого розвитку туризму та досягнення цілей сталого розвитку; визначаються проблеми та загрози впровадження екотуризму, пропонуються напрями їх вирішення. Та динамічні зміни зовнішніх факторів, загальносвітова тенденція долучитися до цілей сталого розвитку, обумовлює для українських підприємств туристичного необхідність доопрацювання теорій і практик дослідження в даному напрямку.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та практичних положень процесу екологізації в туристичному бізнесі, як складової сталого розвитку, а також формуванні рекомендацій щодо ефективного їх впровадження.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи, автором були поставлені такі **завдання**:

- проаналізувати літературні джерела та дослідження в науковій літературі щодо сталого розвитку, досягнення цілей сталого розвитку, екологічних підходів і вимог до формування екотуризму, як складової сталого розвитку;
- дослідити концептуальні засади впровадження екологізації туризму на прикладах різних держав;
- обґрунтувати ефективні підходи до впровадження принципів екотуризму та управління з метою досягнення сталого туризму в довгостроковій перспективі;
- провести діагностику з метою аналізу сучасних тенденцій в сфері екотуризму та комплексного управління розвитку галузі;
- проаналізувати отримані результати та сформулювати висновки.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес впровадження екологізації туризму.

Предмет дослідження є особливості генерування стратегій та підходів щодо впровадження екологізації туризму та управління сталим розвитком туризму та умови їх реалізації.

Методи дослідження.

З метою досягнення поставлених наукових завдань у роботі використано такі підходи, загальнонаукові та спеціальні методи:

- структурно-логічний аналіз та узагальнення – для логічної структурної побудови й формування висновків (розділи та висновки);
- узагальнення й систематизації – для систематизації поглядів учених та узагальнення категоріального апарату, визначення підходів до впровадження екологізації туристичного бізнесу в Україні, (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.3, 3.3);

- аналізу та синтезу – для визначення особливостей і проблем сталого розвитку та становлення екотуризму на всіх рівнях, а також факторів впливу на розвиток і реалізацію даних стратегій та програм (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2);

- схематичного та графічного зображення – для наочного подання отриманих результатів дослідження проблеми й наочного зображення статистичних матеріалів і аналітичних даних (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, розділи 2.3);

- порівняння – для аналізу міжнародного й вітчизняного досвіду реалізації стратегічного управління (розділ 2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дана робота є одним із системних досліджень, що здійснене комплексно з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх тенденцій туристичної сфери та принципів досягнення цілей сталого розвитку, аналізом вітчизняного та зарубіжного досвіду реалізації впровадження екологізації туристичної сфери.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих результатів, передусім, практичної частини роботи на курсах, лекціях, семінарах із Організації туризму, Стратегічного управління туризмом; Зеленого туризму рекомендацій щодо розробки регіональних програм розвитку туризму.

Апробація результатів роботи та публікації. Результати проведених досліджень даної кваліфікаційної роботи були опубліковані у вигляді тез доповідей на міжнародній науково-практичній конференції.

Структура роботи.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, 9 підрозділів, висновків, переліку посилань, додатків. У роботі розміщено 2 таблиці та 13 рисунків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 47 найменувань. Загальний обсяг роботи 116 сторінок.

РОЗДІЛ І ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Теорії та принципи сталого розвитку

Сталий розвиток забезпечує кожному доступ до гідної роботи, якісного медичного обслуговування та освіти. Раціональне використання природних ресурсів дозволяє уникнути забруднення та постійних втрат для навколишнього середовища. Державна політика гарантує підтримку та недопустимість невідгідного становища чи дискримінації.

В 2015 році країни-члени ООН сформували своє бачення сталого розвитку та представили схему його досягнення – «Програма впровадження сталого розвитку до 2030 року». Сімнадцять амбітних 17 цілей сталого розвитку, які потрібно досягти до 2030 року, що охоплюють три виміри сталого розвитку: економіку, соціальний розвиток і навколишнє середовище (рис.1.1.).

Однак, світ стикнувся з новими випробуваннями: кліматична криза, слабка світова економіка, конфлікти та тривалий вплив COVID-19, що поставили досягнення Цілей під загрозу.

Рис. 1.1. – Виміри сталого розвитку

Джерело: [1].

Відповідно до Звіту ООН щодо цільового розвитку 2023 (Спеціальне видання [2]), кількість людей, які живуть у крайній бідності, у 2020 році зросла до 724 мільйонів, і тепер до гендерної рівності залишилося приблизно 300 років. Необхідна фундаментальна зміна, щоб направити світ на перспективний шлях.

Численні лідери та організації громадянського суспільства пропонують провести «супер рік активності» для прискорення прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку, закликаючи світових лідерів подвоїти зусилля, щоб охопити людей, які найбільше відстають, підтримати місцеві дії та інновації, зміцнити системи даних та установи, відновити баланс між людьми та природою та збільшити фінансування для сталого розвитку.

В основі десятиріччя 2020-2030 років лежить потреба в діях для подолання зростаючої бідності, розширення прав та можливостей жінок і дівчат, вирішення надзвичайної кліматичної ситуації.

Більше людей у всьому світі стали жити краще, ніж лише десять років тому. Більше людей мають доступ до кращого медичного обслуговування, гідної роботи та освіти, ніж будь-коли раніше. Але нерівність і зміна клімату загрожують звести нанівець досягнення. Інвестиції в інклюзивну та стійку економіку можуть розкрити значні можливості для спільного процвітання. Прихильники сталого розвитку стверджують, що політичні, технологічні та фінансові рішення знаходяться в межах досяжності. Але для того, щоб узгодити важелі змін із цілями сталого розвитку, потрібні швидкі, безпрецедентні зміни.

Сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Сталий розвиток вимагає узгоджених зусиль для побудови інклюзивного, стійкого та стійкого майбутнього для людей і планети.

Для досягнення сталого розвитку вкрай важливо гармонізувати три ключові елементи: економічне зростання, соціальне залучення та захист навколишнього середовища. Ці елементи взаємопов'язані, і всі вони мають вирішальне значення для добробуту окремих людей і суспільства.

Викорінення бідності в усіх її формах і вимірах є неодмінною вимогою для сталого розвитку. З цією метою необхідно сприяти сталому, інклюзивному та справедливому економічному зростанню, створенню більших можливостей для всіх, зменшенню нерівності, підвищенню базових стандартів життя, сприянню справедливому соціальному розвитку та включенню, а також сприянню інтегрованому та сталому управлінню природними ресурсами та екосистемами.

Аддіс-Абебська програма дій, що прийнята на Третій міжнародній конференції з фінансування розвитку, забезпечила конкретну політику та дії для підтримки реалізації нової програми.

Впровадження та успіх залежатимуть від власної політики, планів і програм сталого розвитку країн, і здійснюватимуться під керівництвом країн. Цілі сталого розвитку (ЦСР – рис. 1.2.) стануть компасом для узгодження планів країн із їхніми глобальними зобов'язаннями.

ЦСР передбачають внести фундаментальні зміни в те, як суспільства виробляють і споживають товари та послуги. Уряди, міжнародні організації, бізнес-сектор та інші недержавні суб'єкти та окремі особи повинні сприяти зміні нестійких моделей споживання та виробництва, у тому числі шляхом мобілізації з усіх джерел фінансової та технічної допомоги для зміцнення науково-технічної та інноваційної діяльності країн, що розвиваються.

Очікується, що всі зацікавлені сторони: уряди, громадянське суспільство, приватний сектор та інші сприятимуть реалізації нового порядку денного.

Рис. 1.2.1. – Цілі сталого розвитку

Джерело: [3]

Рис. 1.2.2. – Цілі сталого розвитку (продовження)

Джерело: [3]

Для підтримки національних зусиль потрібне відновлення глобального партнерства на глобальному рівні. Це визнається в «Програмі реалізації сталого розвитку до 2030 року».

Партнерство з багатьма зацікавленими сторонами було визнано важливим компонентом стратегій, спрямованих на мобілізацію всіх зацікавлених сторін навколо нової програми.

На глобальному рівні 17 ЦСР і 169 завдань нового порядку денного відстежуються та переглядаються за допомогою набору глобальних показників. Глобальну структуру показників для Цілей сталого розвитку було розроблено Міжвідомчою та експертною групою з індикаторів ЦСР (IAEG-SDGs) і погоджено на 48-й сесії Статистичної комісії ООН, що відбулася в березні 2017 року.

Уряди також розробляють власні національні індикатори для допомоги в моніторингу прогресу, досягнутого в досягненні цілей і завдань.

Головні статистики держав-членів працюють над визначенням цілей з метою мати 2 індикатори для кожної цілі. Для всіх цілей існує близько 300 індикаторів. Проте, якщо цілі охоплюють наскрізні питання, кількість показників може бути зменшена.

Процес подальших дій та перегляду ґрунтуватиметься на щорічному звіті про досягнення ЦСР.

Щорічні зустрічі Політичного форуму високого рівня зі сталого розвитку відіграють центральну роль у аналізі прогресу в досягненні ЦСР на глобальному рівні. Засоби реалізації ЦСР контролюються та переглядаються, як зазначено в Аддіс-Абебській програмі дій, підсумковому документі Третьої міжнародної конференції з фінансування розвитку, щоб забезпечити ефективну мобілізацію фінансових ресурсів для підтримки нового порядку денного сталого розвитку.

Для практичної реалізації цього підходу сталого розвитку, ООН на глобальному рівні було створено Механізм сприяння технологіям та Міжвідомчу Цільову групу ООН з НТІ для ЦСР, яка у 2018 році започаткувала

Глобальну пілотну програму з науки, технології та інновації (НТІ) для дорожніх карт ЦСР.

Ключові агенції та інституції ООН, включаючи Департамент з економічних та соціальних питань ООН, ЮНІДО, ЮНЕСКО, ЮНКТАД та Спільний дослідницький центр Європейської Комісії (JRC), беруть участь у проєкті та діляться своїми методологіями НТІ для ЦСР.

Партнерами України для участі в Глобальній пілотній програмі ООН затверджено Спільний дослідницький центр Європейської Комісії (JRC) та Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО).

Зокрема, при реалізації Глобальної пілотної програми ООН в Україні братиметься до уваги вже наявний досвід України у співпраці зі Спільним дослідницьким центром Єврокомісії щодо впровадження смарт-спеціалізацій у регіонах, а також враховуватиметься підхід ЮНІДО у сфері зеленої трансформації промисловості [4].

Участь нашої держави в такій програмі ООН повинна допомогти реалізувати всебічну національну політику щодо розвитку науки, технологій та інновацій. Планується реалізація підготовки політики за допомогою багатостороннього аналізу фактичних даних та смарт-спеціалізацій Єврокомісії. Це дозволяє зробити політику максимально реальною для впровадження в майбутньому.

Загалом, учасники програми сталого розвитку заохочують країни розглянути можливість встановлення національно прийнятних планів для залучення якісних інвестицій в основні державні сфери: охорону здоров'я, освіту, енергетику, водопостачання та санітарію, відповідно до національних стратегій сталого розвитку.

Для всіх країн державна політика, що направлена на мобілізацію, та ефективне використання внутрішніх ресурсів, непохитні принципи національної власності, є визначальним для спільного прагнення сталого розвитку, включаючи досягнення цілей сталого розвитку.

Важливі також зусилля в міжнародному податковому співробітництві, що повинні бути універсальним за підходом і обсягом, і повинні повністю враховувати різні потреби та можливості всіх країн (особливо найменш розвинені країни, що не мають виходу до моря, країни, малі острівні держави, що розвиваються, і країни Африки).

Ініціатори програми сталого розвитку наголошують, що кожна країна несе відповідальність за свій власний економічний і соціальний розвиток і що роль національної політики та стратегій розвитку неможливо переоцінити. Програма передбачає повагу політичного простору й лідерства кожної країни для реалізації політики викорінення бідності та впровадження сталого розвитку, залишаючись узгодженими з відповідними міжнародними правилами та зобов'язаннями. У той же час, національні зусилля з розвитку повинні підтримуватися сприятливим міжнародним економічним середовищем, включаючи узгоджену та взаємопідтримуючу світову торгівлю, валютну та фінансову системи, а також зміцнення та вдосконалення глобального економічного управління.

Процеси розробки та сприяння доступності відповідних знань і технологій у всьому світі, а також нарощування потенціалу також є критично важливими.

1.2. Показники сталого розвитку туризму

Надійний механізм моніторингу та перегляду реалізації Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року потребує надійної системи показників і статистичних даних для моніторингу прогресу, формування політики та забезпечення підзвітності всіх зацікавлених сторін.

Глобальна структура показників була прийнята Генеральною Асамблеєю 6 липня 2017 року та міститься Резолюції про роботу Статистичної комісії, що стосується Порядку денного сталого розвитку до 2030 року.

Згідно з резолюцією A/RES/71/313, структура показників щорічно уточнюється та всебічно переглядається. Перегляд проводився Статистичною комісією на її п'ятдесят першій сесії в березні 2020 року та запланований на її п'ятдесят шостій сесії, яка відбудеться у 2025 році. Глобальна система індикаторів буде доповнена індикаторами на регіональному та національному рівнях, які будуть розроблені державами-членами [5].

Щорічні уточнення індикаторів включаються в структуру індикаторів у міру їх виникнення. Відповідно до повноважень групи, Міжвідомча та експертна група з індикаторів ЦСР (далі IAEG-SDGs) запропонувала 36 основних змін до структури у вигляді заміни, переглядів, доповнень і видалень у рамках комплексного перегляду 2020 року, які були схвалені 51-ю Статистичною комісією в березні 2020 року.

Глобальна система індикаторів включає 231 унікальний індикатор. Однак, загальна кількість індикаторів, перелічених у глобальній системі індикаторів ЦСР, становить 248, тому що тринадцять індикаторів повторюються за двома або трьома різними цілями (Додаток А).

В таблиці 1.1. наведемо деякі показники та коди індикаторів Глобальної структури індикаторів для цілей і завдань сталого розвитку.

Таблиця 1.1.

Показники Глобальної структури індикаторів ЦСР

Цілі та завдання (з Порядку денного сталого розвитку до 2030 року)	Показник	Код індикатора
1	2	3
Ціль 1. Скрізь покінчити з бідністю в усіх її формах		
1.1 До 2030 року викоринити крайню бідність для всіх людей у всьому світі, яка зараз вимірюється як люди, що живуть менш ніж на 1,25 долара на день	1.1.1 Частка населення, що живе за міжнародною межею бідності, за статтю, віком, статусом зайнятості та географічним розташуванням (міське/сільське)	C010101
1.2 До 2030 року зменшити принаймні наполовину частку чоловіків, жінок і дітей різного віку, які живуть у бідності в усіх її вимірах відповідно до національних визначень	1.2.1 Частка населення, яке живе за національною межею бідності, за статтю та віком	C010201
Ціль 2. Покінчити з голодом, досягти продовольчої безпеки та покращити харчування та сприяти сталому сільському господарству		
2.1 До 2030 року покінчити з голодом і забезпечити всім людям, особливо бідним і людям, які перебувають у вразливому становищі, включаючи немовлят, доступ до безпечної, поживної та достатньої кількості їжі протягом усього року.	2.1.1 Поширеність недоїдання	C020101
	2.1.2 Поширеність помірної або серйозної продовольчої безпеки серед населення на основі шкали продовольчої безпеки (FIES)	C020102
2.2. Вжити заходів для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів	2.с.1 Індикатор аномалій цін на продукти харчування	C020с01

Продовження таблиці 1.1.

1	2	3
Ціль 3. Забезпечення здорового життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці		
3.1 До 2030 року знизити глобальний коефіцієнт материнської смертності до рівня менш ніж 70 на 100 000 живонароджених	3.1.1 Коефіцієнт материнської смертності	C030101
	3.1.2 Частка пологів, прийнятих кваліфікованим медичним персоналом	C030102
Ціль 4. Забезпечити інклюзивну та справедливу якісну освіту та сприяти можливостям навчання протягом усього життя для всіх		
4.1 До 2030 року забезпечити, щоб усі дівчата та хлопці здобували безкоштовну, справедливу та якісну початкову та середню освіту, що веде до відповідних та ефективних результатів навчання	4.1.2 Рівень завершення (початкова освіта, неповна середня освіта, повна середня освіта)	C040102
Ціль 10. Зменшити нерівність усередині та між країнами		
10.4 Прийняти політику, особливо фіскальну політику, політику заробітної плати та соціального захисту, і поступово досягти більшої рівності	10.4.1 Частка праці у ВВП	C100401
	10.4.2 Перерозподільний вплив фіскальної політики	C100402
Цель 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості та екологічної стійкості міст і населених пунктів		
11.3 До 2030 року розширити масштаби відкритої для всіх та екологічно стійкої урбанізації та можливості для комплексного та стійкого планування населених пунктів та управління ними на основі широкої участі у всіх країнах	11.3.1 Співвідношення рівня споживання землі до темпу зростання населення	C110301
	11.3.2 Частка міст із структурою безпосередньої участі громадянського суспільства в міському плануванні та управлінні, які діють регулярно та демократично	C110302

Продовження таблиці 1.1.

1	2	3
Ціль 12. Забезпечити стійкі моделі споживання та виробництва		
12.2 До 2030 року досягти сталого управління та ефективного використання природних ресурсів	12.2.1 Сукупні ресурсозатрати на душу населення та їх частина у ВВП	C200202
	12.2.2. Внутрішнє споживання матеріалів на душу населення та у ВВП	C200203
Ціль 14. Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів для сталого розвитку		
14.5 До 2020 року зберегти принаймні 10 відсотків прибережних і морських територій відповідно до національного та міжнародного законодавства та на основі найкращої наявної наукової інформації	14.5.1 Охоплення охоронюваних територій відносно морських територій	C140501
Ціль 15. Захист, відновлення та сприяння сталому використанню наземних екосистем, раціональне управління лісами, боротьба з опустелюванням, а також зупинка та звернення до деградації земель і зупинка втрати біорізноманіття		
15.1 До 2020 року забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем та їхніх послуг, зокрема лісів, водно-болотних угідь, гір і посушливих земель, відповідно до зобов'язань за міжнародними угодами	15.1.1 Площа лісів як частка загальної площі землі	C150101
	15.1.2 Частка важливих ділянок для наземного та прісноводного біорізноманіття, які охоплені природоохоронними територіями, за типом екосистеми	C150102

Джерело: сформовано автором на основі [5].

Щоб полегшити впровадження глобальної системи індикаторів, усі індикатори класифіковані IAEG-SDGs на три рівні залежно від рівня їх методологічної розробки та наявності даних на глобальному рівні (рис. 1.3)

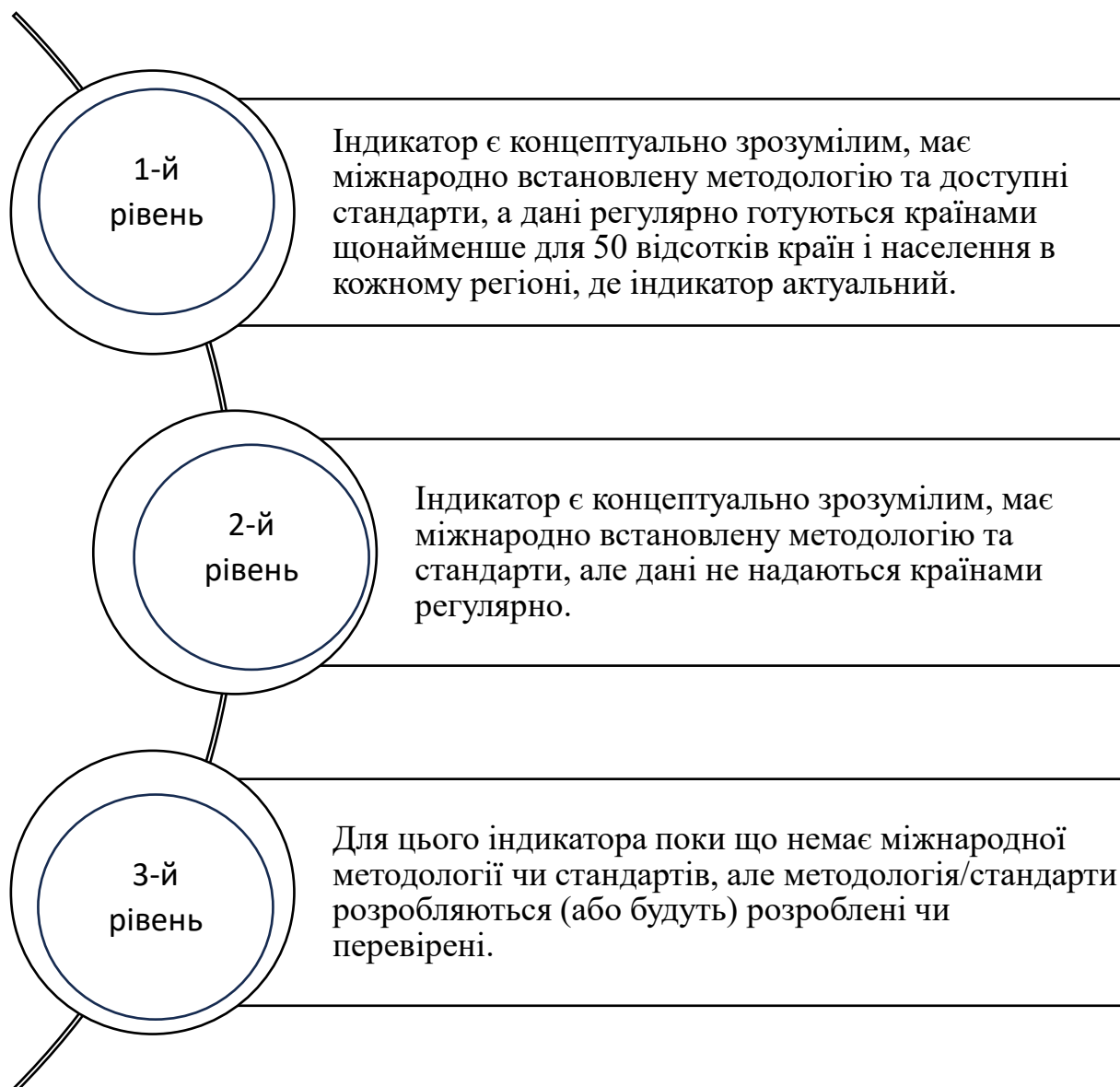

Рис. 1.3. – Критерії визначення класифікації рівня для глобальних індикаторів ЦСР

Джерело: сформовано автором на основі [6].

Всі показники є однаково важливими, і встановлення рівня системи має на меті лише допомогти у розробці глобальних стратегій впровадження. Для індикаторів рівня I та II наявність даних на національному рівні може не

обов'язково відповідати глобальній класифікації рівня, і країни можуть створити власну класифікацію рівня для впровадження.

Станом на 30 листопада 2022 року, оновлена класифікація рівнів містить 148 індикаторів I рівня, 77 індикаторів II рівня та 6 індикаторів, які мають кілька рівнів (різні компоненти індикатора класифікуються на різних рівнях).

Зрозуміло, що збір інформації для оцінки показників має свої складнощі. Наприклад, оцінюючи бідність у певній країні та те, як найкраще зменшити бідність, доцільно, зосереджувати увагу на показнику межі бідності, яка вважається прийнятною для цієї країни. Але як обґрунтувати показник «глобальної бідності». Межа бідності в різних країнах відрізняється з точки зору купівельної спроможності, і буде відрізнятися в різних країнах: багатші країни, як правило, приймають вищі стандарти життя при визначенні бідності. Але щоб послідовно вимірювати глобальну абсолютну бідність з точки зору споживання, потрібно однаково оцінювати двох людей з однаковою купівельною спроможністю щодо товарів – обидва або бідні, або небідні – навіть якщо вони живуть у різних країнах.

Починаючи зі Звіту про світовий розвиток за 1990 рік, Світовий банк ставив за мету застосовувати загальний стандарт для вимірювання граничної бідності, що базується на тому, що означає бідність у найбідніших країнах світу. Добробут людей, які живуть у різних країнах, можна виміряти за загальною шкалою шляхом поправки на різницю в купівельній спроможності валют. Зазвичай, цей стандарт становить 1 долар на день, виміряний у міжнародних цінах 1985 року та скоригований до місцевої валюти за паритетом купівельної спроможності (ПКС), був обраний для Звіту про світовий розвиток 1990 року, оскільки він був типовим для межі бідності в країнах з низьким рівнем доходу. час.

Оскільки різниця у вартості життя в усьому світі змінюється, міжнародну межу бідності необхідно періодично оновлювати, використовуючи нові дані про ціни за ПКС, щоб відобразити ці зміни. Остання зміна відбулася у вересні 2022 року, коли Світовий банк затвердив 2,15 долара як міжнародну межу

бідності за ПКС 2017 року. До цього оновлення 2015 року встановлювало міжнародну межу бідності на рівні 1,90 долара за ПКС 2011 року. Показники бідності, засновані на міжнародній межі бідності, намагаються підтримувати реальну величину межі бідності незмінною в різних країнах і з часом.

Світовий банк для представлення показників отримує дані безпосередньо від національних статистичних служб (NSO). В інших випадках він використовує дані NSO, отримані опосередковано. Наприклад, він отримує дані від Євростату та LIS (Luxemburg Income Study), які надають отримані/узгоджені дані NSO Світового банку. Національний університет Ла-Плати, Аргентина та Світовий банк спільно підтримують базу даних SEDLAC (Соціально-економічна база даних для Латинської Америки та Карибського басейну), яка включає гармонізовану статистику щодо бідності та інших розподільних і соціальних змінних з 24 країн Латинської Америки та Карибського басейну на основі мікродані опитувань домогосподарств, проведених NSO [7].

Дані отримуються за допомогою програм для окремих країн, включаючи програми технічної допомоги та спільну аналітичну діяльність і заходи з розбудови потенціалу. Світовий банк взаємодіє з NSO щодо робочих програм, що включають статистичні системи та аналіз даних. Економісти з питань бідності зі Світового банку, як правило, широко співпрацюють з NSO щодо вимірювання та аналізу бідності в рамках заходів технічної допомоги.

Для більшості країн з високим рівнем доходу дані отримують за допомогою Люксембурзького дослідження доходів або EU-SILC (Статистика Європейського Союзу про доходи та умови життя).

Збір даних щодо водокористування здійснюється через глобальну інформаційну систему Продовольчої та сільськогосподарської організація ООН (FAO – Food and Agriculture Organization), FAO з питань води та сільського господарства (AQUASTAT).

Процес збору даних покладається на мережу національних кореспондентів, офіційно призначених відповідними країнами, відповідальних за надання офіційних національних даних AQUASTAT.

Станом на серпень 2020 року 150 країн призначили національних кореспондентів, а також альтернативних кореспондентів від різних агентств. Країни подають дані через щорічну анкету AQUASTAT щодо води та сільського господарства, яка містить, серед іншого, інформацію, необхідну для розрахунку показника ЦСР 6.4.1. Що стосується економічних показників валової доданої вартості, FAO використовує базу даних UNSD і агрегує її відповідно до версії 4 ISIC-4, яка використовується як стандарт для визначення економічних секторів.

Обґрунтування показників використання водних ресурсів полягає в наданні інформації щодо ефективності економічного та соціального використання водних ресурсів, тобто доданої вартості, створеної використанням води в основних секторах економіки, та втрат у розподільній мережі.

Визначення ефективності розподілу водних систем містить певні складнощі. Цей показник безпосередньо стосується цільового компонента «суттєво підвищити ефективність використання води в усіх секторах», шляхом вимірювання обсягу виробництва на одиницю води від продуктивного використання води, а також втрат під час міського водокористування.

Він не має на меті дати вичерпну картину використання води в країні. Інші індикатори, зокрема ті, що стосуються завдань 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 5.4, 5.а, 6.1, 6.2, 6.3, 6.5, доповнять інформацію, надану цим індикатором. Зокрема, індикатор 1.1. необхідно об'єднати з індикатором водного стресу 6.4.2, щоб забезпечити належне виконання цілі 6.4 [5, 7].

Разом три секторальні показники ефективності забезпечують міру загальної ефективності використання води в країні. Індикатор забезпечує стимули для підвищення ефективності використання води в усіх секторах, висвітлюючи ті сектори, де ефективність використання води відстає.

Інтерпретація показника може бути покращена за рахунок використання додаткових показників, що будуть використовуватися на рівні країни. Особливо важливим у цьому сенсі був би показник ефективності використання води для отримання енергії та показник ефективності розподільних мереж муніципалітету.

Індикатор 14.1.1a «Індекс прибережної евтрофікації» (ICER) базується на навантаженні та співвідношенні азоту, фосфору та кремнезему, що доставляються річками до прибережних вод (Garnier et al. 2010), які вносять свій внесок у ICER. Цей показник передбачає, що надлишок азоту або фосфору відносно діоксиду кремнію призведе до посиленого росту потенційно шкідливих водоростей (ICER>0) [7].

Евтрофікація – це надмірне надходження поживних речовин у прибережне середовище з антропогенних джерел, що призводить до надмірного росту рослин, водоростей і фітопланктону.

Показник 14.1.1b «Щільність пластикового сміття» включає потенційне вимірювання пластику, змитого на пляжі або берегові лінії, плаваючого у воді або в товщі води, осідаючого на морському дні. Важливо відзначити важливість моніторингової інформації щодо управління відходами та джерел забруднення пластиком для розуміння забруднення пластиком.

Прибережна евтрофікація може призвести до серйозної шкоди морським екосистемам, життєво важливим морським середовищам існування та може спричинити поширення шкідливого цвітіння водоростей. Індикатор ЦСР 14.1.1a має на меті виміряти внесок у прибережну евтрофікацію країн і стан прибережної евтрофікації.

Ще одна важлива характеристика – відхилення хлорофілу. Концентрації хлорофілу для цього показника, отримана з глобального океану, просторова роздільна здатність 4 км на піксель за місяць середній продукт продукту проекту ОС-ССІ для кожного пікселя в межах територіального моря країни та виключної економічної зони.

Територіальне море – це пояс прибережних вод, що простягається щонайбільше на 12 морських миль від базової лінії прибережної держави, як визначено Конвенцією ООН з морського права.

Виключна економічна зона (ВЕЗ) – це територія за межами територіального моря та прилегла до нього. Виключна економічна зона не повинна поширюватися за межі 200 морських миль від базових ліній, від яких вимірюється ширина територіального моря.

Базуючись на існуючих міжнародно узгоджених рекомендаціях Групи експертів з наукових аспектів захисту морського середовища (GESAMP) та існуючих національних колекціях даних, рекомендується, щоб звітність щодо ЦСР включала субіндикатори, пов'язані з пляжним сміттям, плаваючим пластиком і пластиком на морському дні, а також додаткові індикатори опції.

Пластикове сміття найбільш помітне на берегах, де сміття накопичується через течію, дію хвиль і вітру, витік річок і пряме сміття на узбережжі. Проте пластикове сміття трапляється на поверхні океану, зваженим у товщі води, на морському дні та в поєднанні з біотою через заплутування або потрапляння всередину [8].

Інформація для бази даних OECD PINE (Організація економічного співробітництва та розвитку, «Інструменти політики для навколишнього середовища») збирається через мережу з 200 експертів у країнах, у тому числі, в урядових установах (міністерстві фінансів та навколишнього середовища, статистичних інститутах), а також дослідницьких інститутах і міжнародних організаціях.

Дані систематично збираються для 37 країн-членів OECD, а також для активних країн-кандидатів. Зростаюча кількість країн, що не є членами, також надає інформацію. Наразі понад 110 країн надають дані. Зареєстрованих експертів просять оновлювати дані принаймні раз на рік, зазвичай у січні або лютому, через захищений паролем інтерфейс. Метод збору даних може призвести до певної упередженості звітності, оскільки члени OECD та країни,

які активно вступають до ЄС, імовірно, регулярно повідомлятимуть більше даних, і всі цифри слід інтерпретувати в цьому контексті.

Індикатор 17.1.1 Загальний державний дохід як частка ВВП за джерелами сприяє розумінню мобілізації внутрішніх доходів країн у формі податкових і неподаткових джерел. Індикатор надає аналітикам порівняльний набір даних у різних країнах, який висвітлює взаємозв'язок між чотирма основними видами доходу, а також відносним «податковим тягарем» (дохід у формі податків) і «фіскальним тягарем» (доходом у формі податків плюс соціальні внески) [7].

Для більшості країн, що розвиваються, і багатьох країн з ринковою економікою, що розвиваються, збір даних для консолідованого державного управління та його підсекторів є проблематичним через обмеження в доступності та/або своєчасності вихідних даних. Наприклад, країна може мати один центральний уряд; кілька державних, провінційних або регіональних урядів; і багато органів місцевого самоврядування. Країни також можуть мати фонди соціального страхування. GFSM (Посібник зі статистики державних фінансів 2014) рекомендує збирати статистику для всіх таких одиниць загального державного управління.

Щорічний ряд GFS для моніторингу Індикатора 17.1.1 отримують з даних, наданих національними органами влади (у національній валюті), виражених у відсотках від валового внутрішнього продукту (ВВП), де ВВП отримано з бази даних МВФ World Economic Outlook (жодних коригувань та/або методів зважування не застосовуватимуться). Змішані джерела не використовуються, і розрахунок не буде змінюватися з часом (тобто немає розривів у базових рядах, оскільки це ключові агрегати/компоненти в усіх звітних рядах GFS країни).

1.3. Екологізації туризму та її місце в системі сталого розвитку

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, в якій виділено 17 цілей та 169 завдань з приводу сталого розвитку, до їх складу входить і туризм. Задачі туризму спрямовані на три напрямки: «спрямовані на ліквідацію бідності, збереження ресурсів планети і забезпечення добробуту для всіх», серед яких [9]:

1) ціль 8, завдання 8.9: «До 2030 року забезпечити розробку і здійснення стратегій сприяння сталому туризму, який слугує створенню робочих місць, розвитку місцевої культури і виробництва місцевої продукції»;

2) ціль 12, завдання 12.b: «Розробляти і впроваджувати інструменти моніторингу впливу на сталий туризм, який сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури і виробництва місцевої продукції»;

3) ціль 14, завдання 14.7: «До 2030 року підвищити економічні вигоди, що отримують малі острівні держави, що розвиваються, і найменш розвинені країни, від екологічно раціонального використання морських ресурсів, зокрема завдяки екологічно раціональній організації рибного господарства, аквакультури і туризму» .

Для досягнення сталого розвитку, туризм має значний потенціал регіону. Генеральною Асамблеєю ООН 2017 рік було проголошено Міжнародним роком сталого туризму в інтересах розвитку (резолюція від 22 грудня 2015 року).

UNWTO (Всесвітня туристична організація) був прийнятий робочий документ «Туризм в інтересах розвитку». Його метою є сприяння виявленню об'єму потенційного внеску туризму у сталий розвиток, а також факторів, які сприяють цьому. В цьому документі зазначені сильні та проблемні сторони

туризму, а також вказано про необхідність планування й керівництва даної індустрії.

Туризм має потенційні та реальні можливості впливати та зміцнювати ключові елементи сталого розвитку:

- 1) стале економічне зростання;
- 2) скорочення масштабів бідності та соціальна інклюзивність, працевлаштування;
- 3) охорона навколишнього середовища та зміна клімату, ефективне використання ресурсів;
- 4) культурні цінності, різноманітність і спадщина;
- 5) взаєморозуміння, мир, безпека .

В рамках Міжнародного року сталого туризму під час святкування Всесвітнього дня туризму (27 вересня 2017 року) Генеральний секретар UNWTO Талеб Рифаї зазначив: «...питання постає таким чином: що ми можемо зробити для того, щоб ця могутня всесвітня перетворююча сила – туризм – зробила свій внесок у покращення миру та в усі п'ять аспектів сталого розвитку: економічний, соціальний, екологічний, культурний та такий, що пов'язаний з підтримкою миру» [10].

Зважаючи на динамічний розвиток міжнародного туризму, сталий туризм є одним з основних пріоритетів впровадження UNWTO, що масштабною діяльністю сприяє впровадженню принципів сталого туризму, як інструменту для розвитку. Особливу увагу в даному напрямку приділяють увагу моніторингу економічного, екологічного та соціального впливу туризму на території; пошуку ефективних вимірних показників. Інноваційною формою моніторингу процесів сталого розвитку туризму стали Міжнародні мережі сталих туристичних обсерваторій UNWTO (INSTO).

Міжнародна мережа сталих туристичних обсерваторій UNWTO (INSTO), започаткована у 2004 році. Мережа обсерваторій INSTO – платформа для регулярного збору, аналізу й передачі інформації про вплив туризму на різні

туристичні напрямки. Мета проекту полягає – здійснення моніторингу економічного, екологічного та соціального впливу туризму на цільовому рівні.

В Китаї було започатковано першу туристичну обсерваторію у 2006 році. На сьогодні у світі нараховується понад 30 обсерваторій у різних країнах світу, серед яких: Китай (9), Греція (1), Мексика (1), Бразилія (1), Індонезія (5), Хорватія (1), США (2), Нова Зеландія (1) та інші [11].

Визначення категорії сталого туризму було оголошено Всесвітньою туристичною організацією ООН в 1996 році: «сталий туризм – туризм, який веде до управління всіма сферами таким чином, щоб економічні, соціальні та екологічні потреби задовольняються культурною інтеграцією, екологічними процесами, біорізноманіттям і підтримка розвитку суспільств».

Крім того, з посиланням на концепцію сталого розвитку, UNWTO стверджує, що сталий туризм також є процесом, який «бере до уваги потреби сучасних туристів і орієнтується на майбутнє».

Структура сталого туризму включає вказівки та практики, які слід розглядати не тільки відносно до конкретних категорій туристичної діяльності, а й щодо сутності створення всіх форм туризму та його видів.

Діяльність сталого туризму повинна характеризуватися [12]:

- оптимальним використанням природних ресурсів, належними процесами управління навколишнім середовищем і зусиллями щодо збереження біорізноманіття;
- повагою до соціокультурних основ місцевої громади, збереження культурних і традиційних цінностей, а також заходами для міжкультурного розуміння та толерантності;
- забезпеченням реальних і тривалих економічних процесів, що дозволяють приносити користь суспільству всім залученим суб'єктам, в т.ч можливість стабільного працевлаштування та отримання доходу.

Складові сталого туризму наведемо на рисунку 1.4.

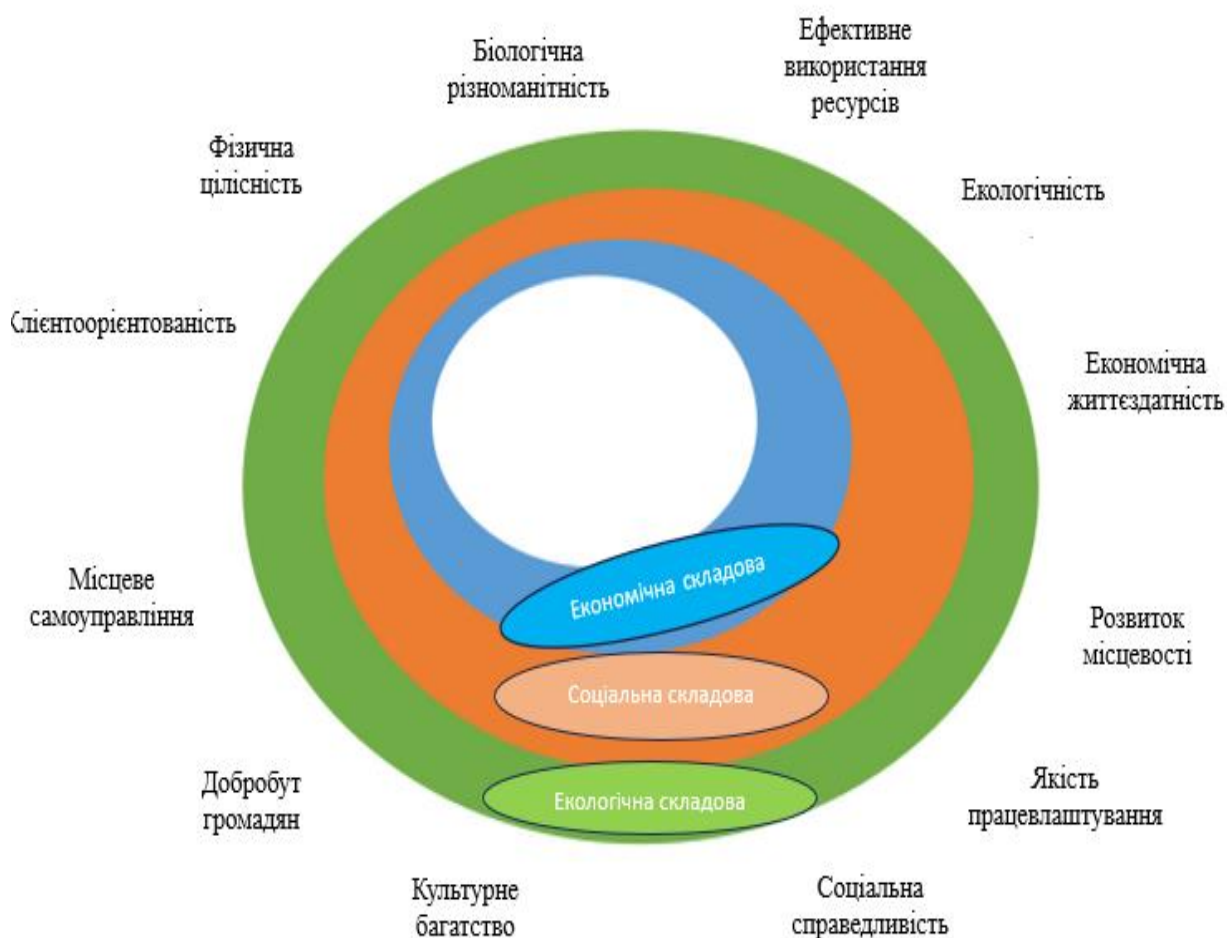

Рис. 1.4. – Структура сталого туризму

Джерело: [13].

1. Економічна життєздатність (спроможність) – забезпечення конкурентоспроможності сфери туризму та економічної ефективності підприємств регіону, щоб вони могли продовжувати свою діяльність, подальший розвиток та досягнення переваг в довгостроковому періоді.

2. Розвиток місцевості (місьцеве процвітання), як результат максимізації прибутків від туризму.

3. Рівень якості зайнятості (якість працевлаштування) – збільшення кількості робочих місць для підтримки туристичних галузей. Це враховує заробітну плату, якість обслуговування та здатність працювати незалежно від раси, віку та фізичного стану людини.

4. Соціальна справедливість – забезпечення справедливого розподілу прибутків від туризму, які можуть бути використані для розширення індустрії туризму, збільшення кількості робочих місць, можливості покращення надання послуг для бідних громадян.

5. Культурне багатство – історична, традиційна, культурна спадщина, місцева суспільна інформація і т.п.

6. Добробут громадян – підвищення якості життя громади, в тому числі соціальної структура, доступ до ресурсів, зручності в системах життєзабезпечення, уникаючи при цьому всіх форм деградації або виключення.

7. Місцеве самоуправління, що запроваджують з метою збільшення залучення місцевої громади до планування та прийняття рішень, до управління та розвитку туристичного сектору.

8. Клієнтоорієнтованість – досягнення задоволення відвідувачів, високого рівня задоволення туристів, незалежно від їх віку, раси чи факту їх фізичного здоров'я.

9. Фізична цілісність (інтеграція) – з метою підвищення фізичної привабливості регіону, як міської, так і сільської місцевості, уникнення фізичної або візуальної деградації середовища.

10. Біорізноманіття – зусилля, що спрямовані на збереження природних ресурсів і ландшафту, мінімізація шкідливого впливу.

11. Ефективність використання ресурсів – мінімізація використання невідновлюваних ресурсів, оптимальне використання всіх ресурсів.

12. Екологічність (чисте довкілля) – мінімізація викидів забруднюючих речовин у повітря, воду, ґрунт та мінімізація кількості відходи, які утворюються туристами.

Наведена структура сталого туризму може допомогти містам або місцевим органам влади створити власну стратегію, що призведе до впровадження принципів сталого туризму в певному регіоні. Процес

впровадження принципів сталого туризму можна представити декількома етапами.

На першому етапі ставиться мета досягнення стійкості туризму протягом тривалого часу. Для цього необхідно дослідження та опис ресурсів, які є основою даного процесу. На цій стадії немає окремих операцій чи дій – перший етап лише для визначення головної цілі.

На другому етапі модифікуються всі процеси прийняття рішень, пов'язані зі сталим розвитком і управлінням реалізації цього процесу; управлінням ресурсами. Цей етап вимагає залучення всіх, наприклад, зацікавлених сторін, власників компаній або навіть туристів. І цей етап теж у планах створюються активи та потреби,

На третьому етапі розробляються практичні рішення, які потім реалізуються на практиці. Процеси управління удосконалюються, методи та процеси урегульовуються разом із остаточним описом політики та стратегії розвитку.

Четвертий етап характеризуються ідентифікацією та оцінкою проблем. Відбувається процес оцінки ключових проблем і наслідків впливу туризму на інші сфери в даному регіоні.

П'ятий етап – це аналіз ключових фактів і тенденцій, що передбачає:

- встановлення методів прогнозування, вибір відповідного показника для вимірювання ключових факторів процесу;
- оцінка показників для екологічної та культурної сфери.

Шостий етап. На цьому етапі всі залучені сторони отримують необхідну інформацію та базові дані: обсяг попиту, інформація про очікування та ставлення, інформація щодо потенціалу територію та стан навколишнього середовища.

Проходження таких етапів дозволяє створити відповідну стратегію, що призведе до впровадження та реалізації стійкого туризму в певному регіоні. Стійкий туризм відіграє значну роль у збереженні культурної спадщини, підвищення привабливості туристичних територій з точки зору мистецтва,

біорізноманіття та розвитку сфери гостинності. Сталий туризм означає не лише захист навколишнього середовища, а й покращення умов життя людей, найближчого оточення разом із соціальним та економічним виміром туристичної зони [14].

Сталий туризм здатний задовольнити потреби туристів, а також регіону, де діє. Дотримання принципів сталого туризму дозволяє захистити та зберегти та примножити можливості та ресурси для нащадків. У процесі здійснення туристичної діяльності забезпечується раціональне використання ресурсів, що, з одного боку, дозволяє задовольнити потреби споживачів (економічні, соціальні та ін.), а з іншого – зберігає культурну спадщину та цінності, система життєзабезпечення та необхідні екологічні процеси.

Враховуючи той факт, що основним завданням зеленого туризму є забезпечення максимальної кількості природних ресурсів і культурних цінностей у цілості та недоторканості, абсолютно доцільним є ототожнення в певній мірі зеленого туризму та сталого розвитку. Зелений туризм та його цілі в системі сталого розвитку представлені на рисунку 1.5.

Успішне функціонування та розвиток зеленого туризму сприяє вирішенню комплексу економічних, соціальних та екологічних проблем щодо підвищення зайнятості сільського населення, рівня його якості життя, відтворення людського потенціалу в сільському господарстві. Створення новітніх напрямків сільськогосподарського виробництва та реалізації його продукції, підвищення рівня рентабельності сільськогосподарської продукції, формування та збільшення надходжень до місцевих бюджетів, підвищення рівня заселеності населених пунктів, збереження, відновлення та розвиток природного потенціалу, впровадження ресурсозберігаючих технологій, оптимальне та раціональне використання природних ресурсів.

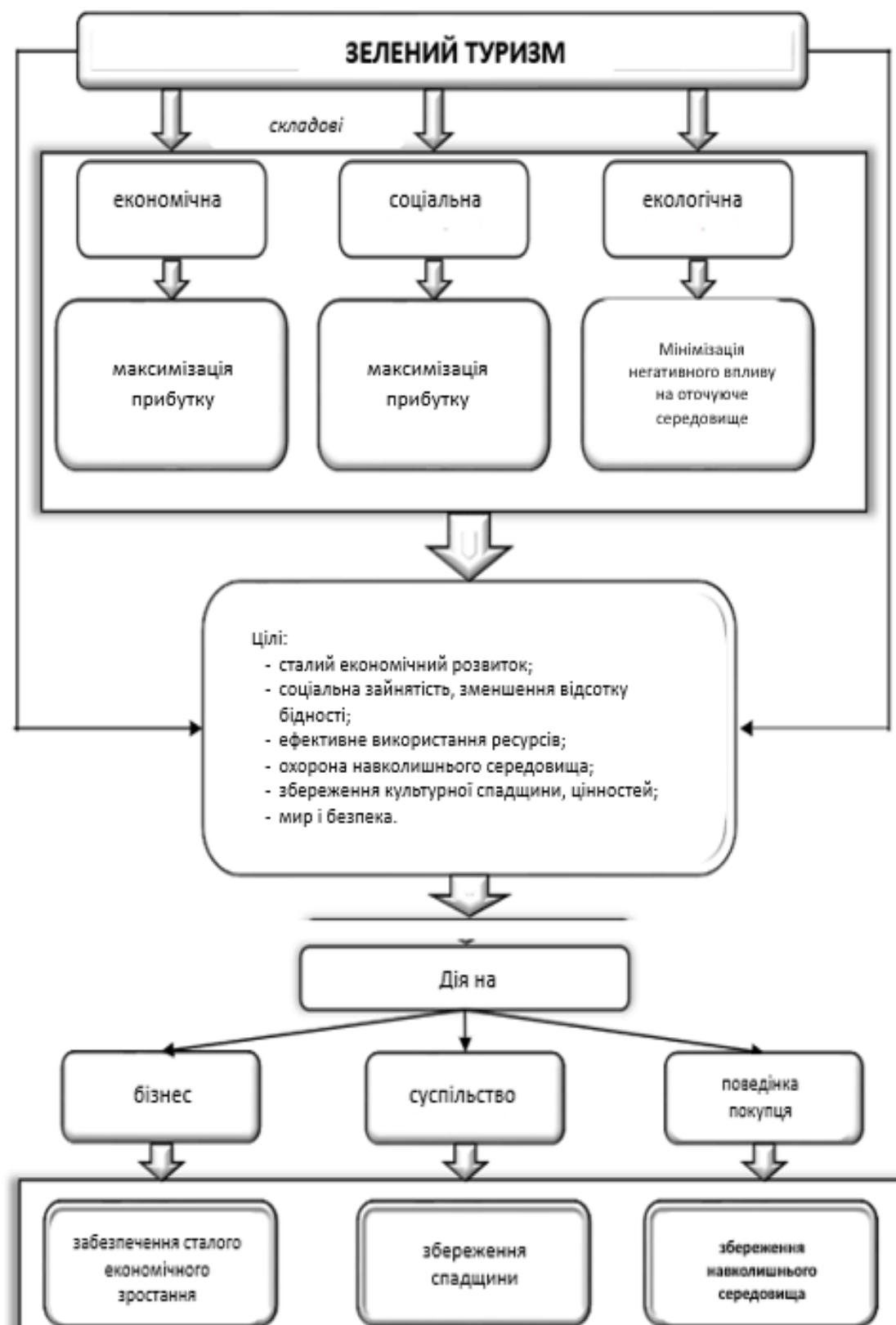

Рис. 1.5. – Зелений туризм в системі сталого розвитку

Джерело: [15].

Водночас, розширення туристичного сектору, в свою чергу, матиме надзвичайно позитивний вплив на розвиток інших видів економічної діяльності, зокрема, торгівлі, транспорту, розваг та інших складових інфраструктури.

Прогнози міжнародних організацій стверджують, що ринок сталого туризму в 2023 році повинні забезпечити зведений річний темп зростання (CAGR – Compound year growth rate) понад 10%. Поступова зміна туристичних уподобань схилитиметься до автентичного та місцевого туризму, який буде головним чинником стійкості туризму. Прикладами таких трансформаційних змін можуть бути: пригодницькі поїздки в громадському транспорті замість індивідуальних поїздок на автомобілі, споживання місцевих продуктів (сиру, масла, молока, м'ясо, меду тощо), які посідають значне місце в розташованих в певному регіоні закладах харчування. Такі заходи навіть можуть замінити традиційні витрати на сувеніри.

Найважливішим аспектом сталого туризму повинні стати екологічні наслідки через зростання обізнаності [16]. Перспективи зеленого туризму на прикладному рівні також пов'язані з наданням таких видів послуг у сільській місцевості, як:

- розвиток готельного бізнесу, пам'яток;
- професійна підготовка кадрів – туроператорів-менеджерів для туристичних агентств;
- виробництво та розповсюдження путівників;
- «зелене» споживання;
- подорожі в поєднанні з останніми тенденціями та все інше, що створить умови для досягнення «соціальної відповідальності, економічного розвитку та екологічного царства» [17].

2.2 Світовий досвід впровадження екологізації туризму

Індустрія туризму є однією з найдинамічніших галузей світового господарства. Можливо, це є результатом того, що підприємства в цьому секторі досить гнучкі, а продукти та послуги індустрії туризму завжди відображають останні потреби та очікування споживачів на ринку.

Однією з відносно нових галузей туризму є екотуризм, який відображає потреби споживачів, зацікавлених у мінімізації свого вуглецевого сліду під час подорожі, збереження природи та поєднання з нею. Ця тенденція подорожей спрямована на збереження навколишнього середовища та спроби покращити добробут місцевих громад, зберегти рекреаційні ресурси та навколишнє середовище для майбутніх поколінь.

Rewilding Europe проводить роботи по відродженню різноманітних європейських ландшафтів, а також надає для інших бажаючих інструменти та практичний досвід такої діяльності. Відновлення природних процесів, таких як відновлення лісів, вільна течія річок, природне випасання худоби, хижацтво та збирання сміття травоядних тварин і м'ясоїдних тварин, є важливими кроками для здорових екосистем. Хоча ми ніколи не можемо повністю зрозуміти всю складність природи, ми можемо спостерігати та розуміти, що природа є найкращим менеджером природних процесів.

Організацію Rewilding Europe було офіційно засновано 28 червня 2011 року як незалежну некомерційну фундацію (статус ANBI) в Нідерландах. Зараз Rewilding Europe об'єднує дві компанії з обмеженою відповідальністю Rewilding European Capital BV та Rewilding Europe BV [21]. (повна схема операційної моделі організації надана в додатку Б). Будучи незалежною організацією, Rewilding Europe зарекомендувала себе як загальноєвропейська ініціатива, яка працює на передовій відновлення дикої природи в європейському масштабі. Співпрацюють з численними партнерами на європейському, національному та місцевому рівнях.

Організація надає технічну підтримку існуючим і потенційним підприємствам, наприклад, розробка або перегляд бізнес-планів і навчання; фінансову підтримку через Rewilding Europe Capital (REC) – кредитний механізм для підприємств; допомагає просувати підприємства через продажі та маркетинг, один із інструментів – Rewilding Europe Travel.

Rewilding Europe Travel пропонує можливість побачити відродження дикої природи на власні очі. Громади, які живуть поруч із ним, відіграють вирішальну роль у поїздках, діючи як посли та прихильники руху за відродження дикої природи, оскільки він набирає дедалі більшої сили.

«Наші подорожі – це ідеальне занурення в пейзажі відновлення дикої природи, створені завдяки тісній співпраці Rewilding Europe Travel, місцевих команд із відновлення природи та місцевих громад. Вони пропонують зазирнути зсередини в чудеса відновлення дикої природи, повернення дикої природи та розширення можливостей місцевих підприємців, які працюють із природою. Ми не можемо дочекатися, щоб поділитися красою відроджених ландшафтів з мандрівниками з усього світу», – каже Ірен Фернандес Саес, операційний менеджер Rewilding Europe Travel [21].

Процес відновлення дикої природи в Європі набув значного розмаху. Зараз ці напрямки активно розвиваються та досягли значного прогресу, просуваючи цей новий природоохоронний рух по всьому континенту.

На кінець 2022 року Rewilding Europe співпрацювала з десятьма великими ландшафтами відновлення дикої природи по всій Європі. Завдяки угодам про відновлення дикої природи з землевласниками, адміністрацією парків і менеджерами територій створюються сприятливі умови для дикої природи. Послуги компанії охоплюють десять ландшафтів відновлення дикої природи, що становить 40 000 гектарів землі, які відновлюються, а ще 277 000 гектарів відновлюються третіми сторонами.

Rewilding Europe підтримує природний випас через Європейський банк дикої природи. Починаючи з 2011 року, було відновлено понад 1500 тварин, що пасуться. Як природній прогрес їхньої реінтродукції, коні та бізони в Родопах,

а також стада бізонів у Південних Карпатах уже розширили свій ареал на тисячі гектарів. Нові пасовища також були розпочаті на кількох територіях-членах Європейської мережі відновлення диких тварин, зокрема в Нідерландах (європейський бізон), Україні (дикі коні) та Чехії (Таурос).

В дельті Одери охороняється ділянка алювіального лісу Ольшанка, а в горах Велебіт триває робота зі збереження 270 гектарів красивого старого лісу в районі Раміно Коріто. Робота з відновлення дикої природи у Великій долині Коа в Португалії зосереджена на відновленні високої природоохоронної цінності середземноморських лісів і зміні практики шляхом перетворення лісових насаджень на дикі ліси.

Rewilding Europe Travel пропонує приватні подорожі із експертом-натуралістом і досвідченим гідом Фернандо Романо до Великої долини Коа, що дозволить отримати глибокі знання про дику природу та культуру. В співпраці з місцевими партнерами з Wild Cōa Network був розроблений маршрут, що насичений різноманітними діями, (для однієї-чотирьох осіб), щоб насолодитися тим, що дає цей суворий ландшафт за три-чотири ночі перебування.

Білоголові грифи, що були заселені також на цю ділянку, є ключовою ланкою в харчовій мережі. Реінтродуковані коні породи Соррайя додають трофічної складності ланцюгу живлення, допомагаючи зменшити ризик лісових пожеж, а піренейська рись доповнює повну картину цього критично важливого коридору дикої природи. Є багато причин відвідати цей маловідомий куточок Португалії, де повним ходом йде відновлення середовища існування. Дослідити змішані ліси та луки Вале-Карапіто, подивітися, як водно-болотна місцевість Paul dos Toirões перетворюється з колишньої шахти на природну зону, де природа знову бере на себе провідну роль у формуванні ландшафту. Відвідавши Ермо-дас-Агіяс, туристам пропонують стати свідками відродження землі після багатьох років експлуатації та лісових пожеж.

У партнерстві з Rewilding Velebit робота Rewilding Europe в горах Велебіт у Хорватії зосереджена на трансформації управління п'ятьма мисливськими господарствами загальною площею майже 30000 гектарів. Розташовані в самому центрі природного парку Велебіт площею 2200 квадратних кілометрів, найбільшої природоохоронної території Хорватії, вони оточені двома національними парками – Північним Велебітом і Національним парком Пакленіца. Оскільки популяції диких тварин відновлюються в межах цих концесій, мета полягає в тому, щоб перейти від традиційного полювання до спостереження за дикою природою.

Rewilding Europe Travel пропонує відкрити для себе великі стародавні букові ліси та альпійські луки в хорватських горах Велебіт і познайомитися з його найбільшим мешканцем – бурим балканськими ведмедами – у безпечних зручних укриттях, створених у співпраці з SKUA Nature і Rewilding Velebit. Дикі кабани, козулі, червоні лисиці та – якщо особливо пощастить – золотий шакал також можуть з'явитися вночі.

Під час прогулянок з місцевим гідом-експертом з дикої природи від команди Rewilding Velebit можна помилуватися вражаючим карстовим вапняковим краєвидом і панорамними краєвидами з деяких найвищих точок природного парку Велебіт, розташованих на узбережжі. Це дає можливість осягнути невлітими євразійські риси, або помітити знамениту балканську серну, яка демонструє смертельну спритність вгору та вниз по найкрутіших схилах.

Для Маріна Рончевича – екскурсовода та керівника підприємства команди Rewilding Velebit – це подорожі з далекосяжними перевагами. «Я надзвичайно радий, що ми можемо співпрацювати з Rewilding Europe Travel у такому важливому проекті, як сафари по дикій природі. Природний туризм є ключем до успіху в переміщенні економічних інтересів від експлуатації з точки зору полювання до сталого розвитку та захисту природи. Як тільки ми доведемо прибутковість цього виду туризму, ми зробимо значний крок вперед

у захисті дикої природи та переключенні інтересу на діяльність з відновлення дикої природи» [21].

Навесні 2023 року розпочався розвиток туризму на базі нових, повністю працюючих хованок, і команда Rewilding Velebit помітила зростаючу кількість бронювань. SKUA Nature – одна з провідних європейських організацій з фотографій дикої природи – планує продавати тури фотосафарі, коли чисельність дикої природи досягне певного порогу [22].

«Цього року у нас було 15 груп гостей, загалом близько 50 осіб», – каже Марін Рончевич. «Завдяки туризму дикої природи ми отримали дохід близько 7000 євро. Половина з них буде реінвестована в природу, тоді як понад 2000 євро пішли місцевим постачальникам їжі, проживання та транспорту». Минулого року Ніно Салкіч підготував низку гідів з місцевості, які тепер везуть відвідувачів у піші походи та фотосафарі [21].

Rewilding Europe зараз активно розвивається та досягла значного прогресу, просуваючи цей новий природоохоронний рух по всьому континенту. Процес відновлення дикої природи в Європі набув значного розмаху.

З метою поширення природного випасу, в лісовий масив Дехеса-де-Соланільйос, лісистий район, розташований недалеко від села Мазарете в провінції Гвадалахара, у регіоні Верхній Тежу (Альто-Тахо, Іспанія), було випущено стадо тавро (велика рогата худоба) та табун коней Таурос та Серрано. Крім виконання важливої екологічної функції, коні породи Таурос і Серрано також принесуть економічну вигоду місцевим громадам.

Команда Rewilding Іспанія планує розробити та встановити позначені стежки, а також організувати екскурсії з гідом, щоб підтримати розвиток природного туризму та екологічної освіти в лісі та навколо нього. Це допоможе ознайомити все більше людей із цінністю природного випасу та роллю тавросів і напівдиких коней у відродженні.

В шведській Лапландії річкові асоціації Pite і Råne продовжують роботу з відновлення річок, видаляючи бічні дамби, таким чином відновлюючи зони нересту для мігруючої риби та відновлюючи притоки цих річок. У дельтах

Дунаю та Одеру йде робота з видалення дамб і масштабним повторним затопленням колишніх польдерів, а також з'єднання дунайських озер з головною річкою.

Звернімо увагу, що в Європі майже не залишилося вільних річок. Європейці століттями розбивали річки завдяки будівництву дамб, гребель та інших споруд, які впливають на природний потік води та осадів. Ніхто точно не знає, скільки річкових бар'єрів є в Європі, можливо сотні тисяч.

Метою Dam Removal Europe є відновлення та збереження вільних річок у Європі. Основна увага приділяється видаленню старих, застарілих дамб, щоб знову «звільнити» наші європейські річки. Підписавши угоду про партнерство в лютому 2018 року, Rewilding Europe приєдналася до цієї ініціативи, щоб активно допомагати реалізації даної програми. Це тому, що природні річки забезпечують кращі можливості для рибальства, захисту від повеней, питної води, відпочинку, туризму та природи [23].

Rewilding Europe має на меті зробити так, щоб rewilding міг створити нові можливості для бізнесу, туризму, робочі місця та дохід. Організація підтримує підприємства та громади в розвитку економіки, заснованої на природі.

Відновлення екосистем може стати благодатним ґрунтом для розвитку нових природних економік у сільській місцевості, забезпечуючи нові засоби до існування для місцевих громад. Відродження створює нові можливості для сільської економіки, які зараз часто асоціюються з економічною стагнацією або занепадом, депопуляцією сільської місцевості та занедбаністю землі.

Rewilding Europe Capital (REC) є першою в Європі організацією фінансування відродження дикої природи, яка надає фінансові позики підприємствам, які каталізують, підтримують і досягають позитивних екологічних і соціально-економічних результатів, які підтримують відродження. REC був створений Rewilding Europe в 2013 році у співпраці з

Conservation Capital. REC шукає нові партнерства з фінансовими установами та приватними інвесторами.

Rewilding Europe здійснює чимало досягнень завдяки міцному партнерству між керівниками природоохоронних територій та представниками кожного виду використання. Це певні агроекологічні та кліматичні заходи мережі Natura 2000, заходи запропоновані Європейською хартією сталого туризму та землеробсько-лісогосподарсько-мисливського балансу обсерваторії (Observatoire de l'équilibre agro-sylvo-cynégétique) з національним парком Севенни.

До 2030 року зміни в впровадженні практик будуть підтримуватися в межах економічного сектору таким чином, що відповідає цілям збереження та ЦСР:

- подання прикладів (шляхом участі в мережах довідкових сайтів) впровадження передових практик або створення інновацій у відродженні природоохоронних територій (сертифікації, «паркові бренди» або партнерства між підприємствами та природоохоронними територіями) – мета полягає в тому, щоб заповідні території стали територіями, відомими своєю зразковістю, або навіть своєю досконалістю у питаннях екологічного переходу, запроваджуючи тенденції для різних державних політик, побудови партнерства, спрямованого на позитивний вплив практики.

- заповідні території – місця для експериментів та інновацій на користь екологічного переходу, в т.ч врахування біорізноманіття та адаптація до кліматичних змін в таких видах діяльності, як сільське господарство, лісове господарство, промислове рибальство, туризм, водне господарство, енергоменеджмент тощо.

Відновлення природоохоронних територій повинно ґрунтуватися на принципах сталого розвитку та відповідної діяльності людини, управління. Визначення цілей в цьому питанні повинно бути повністю інтегрованим в політику підтримки сільського господарства, лісового господарства, промислового рибальства, сталого туризму тощо. Причому, в той час, коли

населення проявляє зростаючу потребу на відпочинок на природі, природоохоронні території повинні бути включені до координованих на місцевому рівні стратегій розвитку екологічно стійкого туризму.

Нарешті, ще одна мета Rewilding Europe полягає в тому, щоб до 2030 року державна політика в межах мережі природоохоронних територій використовувати різні важелі, доступні для інтеграції пов'язаних цілей, до:

- відновлення біорізноманіття в плануванні землекористування;
- енергетичного переходу;
- підтримки різних секторів та розвиток екологічного туризму та активного відпочинку.

Не існує окремих економічних моделей природоохоронних територій та біорізноманіття; кожен з цих напрямків залежить від державної фінансової підтримки, пануючих політичних напрямків (розвиток сільської місцевості, освіта, рекреація та туризм, а також соціальна інтеграція. Тому, в контексті реалізації національної стратегії розвитку певних територій, доцільно проводити пошук більш різноманітного надійного фінансування з самого початку планування проектів.

З цією метою уряди європейських держав зобов'язується підтримувати національні стратегії природоохоронних територій та забезпечувати необхідними ресурсами заповідні території. Мета полягає в тому, щоб до 2030 року всі природоохоронні території фінансувалися належним чином, у тому числі за участю державного бюджету та операторів, щоб проводилося інвестування та ефективне керування. Експлуатаційні витрати повинні покриватися частково або повністю за рахунок місцевих ресурсів влади чи приватних спонсорів, або навіть від окремих осіб пожертвувань залежно від типу заповідної території. Одним з перспективних джерел надходжень є паралельний розвиток туризму на цих територіях. Дослідження в цьому напрямку проводять, наприклад, Réserves Naturelles de France, Rivages de France і Conservatoire du Littoral, AMP щодо загального фінансування політики щодо води, біорізноманіття та морського середовища [24].

Rewilding Europe наголошують на актуальності та процвітанні природнього туризму у всьому світі. І в той час, коли біорізноманіття скорочується, популярність спостереження за дикою природою зростає: люди хочуть побачити птахів і тварин зблизька.

Європа пропонує широкий вибір привабливих локацій для спостереження за дикою природою та фотографування. Бачити тварин зблизька в Європі – популярні заходи екотуризму. Кількість професійно сконструйованих укриттів дикої природи швидко зростає, і бронювати тури для спостереження за дикою природою та фототури можна у все більшій кількості країн.

Деякі туристичні фірми, що спеціалізуються на цьому, пропонують десятки варіантів, наприклад, у фінському лісовому регіоні Кухмо, угорському Хортобадь, румунській дельті Дунаю та іспанській Дееса-де-Монтехо. Десятки видів ссавців і птахів можна побачити або сфотографувати з близької відстані, починаючи від великих м'ясоїдних тварин, таких як ведмеді, вовки та росомахи, до знакових птахів, таких як грифи, орли, сови, бджолоїдки та тетерева.

Люди, які приїжджають спостерігати за дикою природою, здебільшого купують тур на декілька днів. Це означає, що окрім бронювання хованок, вони також використовують житло, місцевий транспорт і засоби, що означає реальну додану вартість для місцевої економіки. Також слід відзначити, що попит на подібні тури існує в незалежності від сезону. Таким чином, трансформаційний потенціал дикої природи може мати значний вплив на розвиток рекреаційної сфери та місцевої економіки.

Екотури на дикій природі в Європі ще тільки починають набирати оберти, і саме відновлення диких територій сприяє розвитку такого виду туризму.

2.3 Стандартизація та сертифікація екотуристичної діяльності, як інструмент управління нею

Наприкінці минулого століття сфера туризму стала більш орієнтована на посилення екологічної спрямованості. В 1990 році новостворена організація Міжнародне товариство екотуризму (TIES) вперше розробила та представила офіційне визначення екотуризму: «відповідальна подорож природними територіями, яка зберігає довкілля та покращує добробут місцевого населення».

Відтоді екотуризм став предметом підвищеного інтересу як науковців, так і міжнародних неурядових організацій. Різні аспекти екорозвитку обговорюються на щорічній конференції з екотуризму в Австралії та включено до порядку денного Всесвітньої туристичної організації та Європейської економічної комісії ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку та Рада Європи.

За рішенням Загальних зборів в ООН 2002 рік біло оголошено Міжнародним роком екотуризму, 2017 рік – Міжнародним роком сталого розвитку.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 2018 року «Сприяння сталому туризму, включаючи екотуризм, для викорінення бідності та захисту навколишнього середовища» проголошує екотуризм багатогранною діяльністю, яка може сприяти досягненню цілей сталого розвитку в його економічному, соціальному та екологічному аспектах.

Екотуризм може сприяти економічному зростанню, подолати бідність, забезпечуючи зайнятість, прискорюючи розвиток перехід до більш раціональних моделей споживання та виробництва, які включають сприяння сталому використанню океанів, моря та морські ресурси, популяризація місцевої культури, покращення якості та умов життя сільського населення [25].

Сьогодні екотуризм набирає обертів розвитку в усьому світі. До спалаху COVID-19 щорічне зростання цього сектору туризму становив 25-30%, тоді як

щорічні темпи зростання туризму коливалися протягом останніх трьох років між 4-7%). Доходи від екотуризму в усьому світі оцінюються приблизно в 1 мільярд доларів на день. Погіршення екології дає додатковий поштовх для зростання попиту на екотуризм, оскільки люди хочуть бачити пам'ятки природи, що знаходяться під загрозою зникнення, або їх відновлення.

За різними оцінками, сектор екотуризму становив 25% від загального туристичного сектора (Інтерфакс-Туризм, 2020), а за даними TripAdvisor – 30%. Близько 15 років тому була створена Глобальна рада сталого туризму (GSTC) – 32 партнерами туристичної галузі, включаючи UNWTO та Solimar International, для сприяння універсальним практикам сталого туризму. Вони розробили методику акредитації органів сертифікації та програм сертифікації з метою забезпечення об'єктивності та прозорості цих програм. По суті, GSTC надає стандарти та печатку схвалення самих програм сертифікації, але не бере участь у прямій сертифікації підприємств або напрямків; це завдання численних сертифікацій сталого туризму, які приймають критерії GSTC.

Потенційні еко туристи повинні переконатися, що туроператори готові надавати екологічно чисті послуги та продукти. Для цього потрібна відповідна сертифікація туристичних послуг і продуктів. Сертифікація є важливою для забезпечення ефективності ділового партнерства між суб'єктами, що працюють на ринку екотуризму. Сертифіковані туристичні агентства і туроператори отримують додаткові маркетингові переваги перед іншими учасниками ринку екотуризму.

Наприклад, Green Destinations є одним із сертифікаційних органів, акредитованих GSTC. Вони підтримують глобальні напрямки та туристичні організації за допомогою своїх схем сертифікації сталого туризму, зосереджених на циклі сталого управління безперервним вдосконаленням та оцінкою відповідального туризму. Green Destinations використовує критерії GSTC, адаптовані для конкретних ситуацій, щоб сертифікувати напрямки на основі їх рівня стійкості [26].

EarthCheck Destination – єдина глобальна програма порівняльного аналізу та сертифікації для сталого розвитку подорожей і туризму на основі науки та програмного забезпечення EarthCheck.

Наукові системи EarthCheck були розроблені Спільним дослідницьким центром Сталий туризм в Австралії за 10-річний період.

EarthCheck Destination побудовано на принципах Порядку денного сталого розвитку та схвалений 182 главами держав на саміті Землі ООН у Ріо-де-Жанейро в 1992 році. EarthCheck надає організаціям основу для досягнення бажаних результатів сталого туризму.

EarthCheck Destination визнано та акредитовано Global Sustainable Tourism Ради (GSTC) і відповідає Угоді Мохонк, яка містить вказівки та принципи міжнародної програми сертифікації сталого туризму. EarthCheck співпрацює з провідними туристичними організаціями для досягнення та підтримки належної екологічної та соціальної практики, забезпечує максимальну користь для всіх зацікавлених сторін і впевненість зацікавлених споживачів, які шукають надійну програму, що має цілісність, прозорість і наукова обґрунтованість.

Бренд EarthCheck означає покращення екологічних і соціальних показників, взаємодію громади та економію за рахунок більш ефективного використання ресурсів. Це забезпечується шляхом визнання та рекламної підтримки на глобальному споживчому ринку.

З метою підтримки актуальності, всі стандарти EarthCheck періодично переглядаються, а також публікуються нові видання. Стандарти також можуть бути відкликани. Важливо, щоб організації переконалися, що вони використовують а поточний стандарт, опублікований на домашній сторінці «MyEarthCheck», доступний на веб-сайті EarthCheck [27].

Незалежна міжнародна консультативна група EarthCheck (EIAP), до складу якої входять представники різних глобальних організацій, що займаються сталим туризмом, допомагають у оглядах, надають поради та рекомендації щодо галузевих вимог та змісту Стандарту [28].

Стандарт сертифікації Green Globe включає 44 критерії в чотирьох групах і підтримується понад 380 індикаторами відповідності. Застосовні показники залежать від типу сертифікації, географічного регіону, а також місцевих факторів. Стандарт розроблявся протягом трьох десятиліть і гарантує найвищий рівень сталого функціонування та управління. Остання версія, стандарт Green Globe для сталого розвитку подорожей і туризму, версія 1.7, містить критерії боротьби з COVID 19, зокрема здоров'я та безпека персоналу та добробут гостей і клієнтів.

Стандарт базується на таких міжнародних стандартах і угодах:

- Критерії глобального сталого туризму;
- Глобальне партнерство для критеріїв сталого туризму (Партнерство STC);
- Базові критерії Мережі сертифікації сталого туризму американського континенту;
- Принципи сталого туризму;
- ISO 9001 / 14001 / 19011 (Міжнародна організація стандартів).

Green Globe надає послуги сертифікації, навчання, а також маркетингові послуги в 83 країни світу [29].

Налічується близько 17 міжнародних програм екосертифікацій, що спеціалізуються тільки на туризмі. До об'єктів сертифікації належать такі об'єкти інфраструктури туризму, як ресторани, готелі, кемпінги та інше тимчасове розміщення. Готельний сектор є найважливішим джерелом доходу в інфраструктурі туризму, і він відносно енергоємний. Готелі та інші типи розміщення, відповідно до інформації 2018 року, сприяють утворенню приблизно 20% від загального обсягу CO₂, що виробляється в індустрії туризму [30].

Одна з міжнародних програм ключової екологічної сертифікації «Зелений ключ», координована Фондом екологічної освіти (Данія), працює над зниженням показника викидів та розвитку екотуризму. Метою програми є проведення екологічної сертифікації готелів та інших місць тимчасового

розміщення. Програма видає міжнародні сертифікати з подальше внесення до бази даних. Програма «Зелений ключ» також має освітній компонент, який покращує екологічна культура як працівників, так і екотуристів.

Сертифікат Green Key є провідним стандартом досконалості в галузі екологічної відповідальності та сталого функціонування в туристичній індустрії. Цей престижний сертифікат свідчить про те, що підприємства відповідають суворим критеріям, встановленим Фондом екологічної освіти. Green Key запевняє гостей, що, обираючи проживання в закладі Green Key, вони допомагають змінити навколишнє середовище. Високі екологічні стандарти, які очікуються від цих закладів, підтримуються завдяки суворій документації та частим аудиторам. Green Key сертифікує готелі, хостели, невеликі приміщення, кемпінги, парки відпочинку, конференц-центри, ресторани та пам'ятки.

Понад 4400 готелів та інших закладів розміщення в понад 60 країнах наразі пройшли екологічну сертифікацію Green Key [31]. На рисунку 2.5. наведена карта, що засвідчує масштабність даної сертифікації.

Рис. 2.5. – Карта сертифікованих закладів Green Key

Джерело: [28].

Україна також долучилася до програми сертифікації Green Key. В 2020 році готель «Мезон Бланш» у Київській області отримав екосертифікат.

Ще одна міжнародна програма, координована Фондом екологічної освіти – Блакитний прапор. Це одна з найвідоміших у світі добровільних нагород для пляжів, пристаней для яхт і човнів для екологічного туризму, що отримали понад 5000 об'єктів в більшу ніж 50 країнах. Для того, щоб претендувати на Блакитний прапор, необхідно відповідати та підтримувати ряд суворих екологічних, освітніх критеріїв, критеріїв безпеки та доступності.

Основною частиною ідеалів програми «Блакитний прапор» є необхідність пропонувати та заохочувати заходи з екологічної освіти на додаток до постійного відображення інформації, що має відношення до місця з точки зору біорізноманіття, екосистем та явищ навколишнього середовища.

В 2020 році 13 українських пляжів отримали сертифікат Блакитний прапор: 5 пляжів в Одесі, 7 пляжів в Києві та один в Дніпрі. Сьогодні на карті в Україні відзначено лише два заклади в Дніпрі: Good Zone Hotel Beach та Пляж на Монастирському острові [32].

Слід зазначити, що сертифікація подібні види сертифікації охоплюють далеко не всі об'єкти екотуризму. Проте, кілька країн мають досвід розробки та використання програм екосертифікації та акредитації на національному рівні. Наприклад, в Австралії розроблена Національна програма акредитації екотуризму (NEAP) ще в 1996 році, пізніше назву змінили – Австралійська екосертифікаційна програма. Програма є інструментом для ідентифікації продуктів екотуризму. Основа сертифікації – критерії щодо основних компонентів екотуризму:

- 1) екологічно стійкий і орієнтований на природу продукт;
- 2) надання переваги місцевим громадам;
- 3) врахування культурних особливостей [33].

Реалізація цієї програми допомогла підвищити стандарти екотуризму в Австралії та збільшити дохід від сертифікованих турів. Згодом це стало

основою для розробки сучасних програм екологічної сертифікації, зокрема Green Globe 21 – Міжнародний стандарт екотуризму.

Наразі Ecotourism Australia (EA) пропонує наступні програми сертифікації для екотуризму [34]:

- Сертифікація EcoGuide (започаткована в 2000 році);
- ECO сертифікація (замінила NEAP у 2003 році);
- Climate Action (розпочато в 2008 році);
- Повага до місцевої культури (Respecting Our Culture) (трансформовано з Аборигенного туризму Австралії у 2008 році);
- ECO Destination Certification (запущено в 2018 році).

Програми сертифікації Ecotourism Australia базуються переважно на моделі самооцінки. Процес сертифікації відбувається кількома способами:

- 1) дистанційно шляхом документальної перевірки;
- 2) особисто експертом, який виїжджає до місць призначення;
- 3) через комплексний незалежний аудит третьою стороною.

Сертифікати EA охоплюють усі складові сталого розвитку: кліматичні дії, скорочення викидів вуглекислого газу та впровадження заходів щодо адаптації до зміни клімату; захисту культурної автентичності на місцевому рівні.

Схеми сертифікації не позбавлені складності. На даний момент понад 100 компаній стверджують, що розробили схеми сертифікації сталого туризму для вимірювання впливу туризму від міських відходів, кліматичних витрат і фінансового тягаря. Хоча ці схеми рекламують свої методи акредитації, багато хто засвідчує, що зацікавлені сторони, на яких вони працюють, відповідають мінімальним стандартам, замість того, щоб заохочувати покращення умов навколишнього середовища та людей. Більшість сертифікатів винагороджують компанії за виконання домашнього завдання, але вони не встановлюють стандартів щодо мінімальної заробітної плати, прав працівників і екологічних ініціатив.

Важливо те, що схеми сертифікації мають бути прозорими, щоб викликати довіру. Багато отриманих цифр і показників із сертифікації часто недоступні для споживача. На відміну від інших схем сертифікації, акредитація сталого туризму часто вимірює прогрес або намагається відстежити прогрес порівняно з невідомою базовою лінією. Програми сертифікації, такі як Green Destinations, пропонують напрямкам працювати над покращенням практики сталого розвитку, що саме по собі є важливою метою [35].

Положення та загальні системи (наприклад, допоміжні рахунки туризму (TSA), системи екологічного економічного обліку (SEEA)) засновані на міжнародно узгоджених туристичних стандартах, є визначальними для порівняння ефективності, передачі інформації про прогрес і забезпечення узгодженості дій на міжнародному та національних рівнях.

SEEA коректно вимірює економічну та екологічну стійкість туризму. Це було визнано глобальними зусиллями з вимірювання.

Між 2008 і 2016 роками кількість країн, які мали принаймні одну таблицю для оцінки ключових елементів стійкості туризму, отриману з TSA і SEEA – стабільно зростає, досягнувши в 2016 році рекордного показника – 94 країни. За 2017-2019 роки показник дещо знижується, в 2020 році кількість країн, які запровадили ці інструменти моніторингу, зменшилася до 65 (-26%), а потім до 25 у 2021 році (-62%), що може свідчити про зміни в пріоритетах до інших статистичних операцій та/або до змін у забезпеченні ресурсами від виробництва даних у більш широкому плані [36].

Вимірювання та моніторинг будуть єдиним способом гарантувати, що кожен сектор, включаючи туризм, є підзвітним і робить усе можливе для реалізації ЦСР.

РОЗДІЛ II ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЛЬНОСТІ В СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

2.1. Динаміка та особливості світового ринку екотуризму

Екотуризм – це стійка форма подорожей, яка зосереджена на відповідальних практиках подорожей, збереженні природних ресурсів і захисті місцевих культур і спільнот. Він спрямований на мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та сприяння освіті, охороні природи та розширенню можливостей громади.

Статистичні дані Всесвітньої ради з подорожей і туризму засвідчують, що індустрія подорожей і туризму принесла 9,2 трильйона доларів США в 2019 році, що еквівалентно 10,4% світового ВВП.

В 2019 році світовий ринок екотуризму оцінений в 181,1 мільярда доларів США, 55% міжнародних мандрівників виявляють високий інтерес до подорожей екотуризму, від 20% до 50% світових туристичних напрямків класифікуються як екотуризм, 85% споживачів з більшою ймовірністю купуватимуть продукт, якщо в ньому є екологічна складова [33].

Глобальний ринок екотуризму відіграє значну роль в історії туристичної індустрії. Ця колосальна цифра служить переконливим свідченням зростаючої привабливості екотуризму, демонструючи не лише його потенціал як прибуткового сектора, але й зростаючу обізнаність громадськості та прихильність до подорожей екологічного спрямування.

Таким чином, ця інформація створює потужну основу для збалансованої оцінки ландшафту екотуризму, що має значний вплив на рішення, які приймаються політиками, підприємцями екотуризму та сумлінними мандрівниками.

Ринок екотуризму оцінювався в 257,73 мільярда доларів США. у 2022 році. Розмір світового ринку екологічного туризму, за оцінками експертів, щорічно зросте на 14,5% до 2029 року.

Малюючи яскравий пейзаж світового ринку екотуризму 2019 року, центр уваги припадав на Азійсько-Тихоокеанському регіоні, потужній силі, яка претендує на значну частку в 25%. Цей факт є свідченням непереборного магнетизму регіону, який приваблює екотуристів з усіх куточків земної кулі своїм різноманітним поєднанням культури, природної краси та екологічної свідомості. В 2022 році регіон посів друге місце.

В 2022 році лідируючий регіон екотуризму з найбільшою часткою ринку став північноамериканському регіоні.

Розуміючи минуле, сьогодення та майбутнє індустрії екотуризму, не можна ігнорувати цю значну частку, оскільки вона об'єднує історію зміни туристичних уподобань, зростання стійких практик і потенціал, який очікує своєї реалізації в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Дивлячись на кришталеву кулю індустрії екотуризму, відкривається яскрава картина: прогнозований темп зростання в 14,3% CAGR з 2020 по 2027 рік не тільки підкреслює зростаючий інтерес до досліджень, зосереджених на природному середовищі, але й зміну поведінки сучасних мандрівників. Оскільки галузь продовжує розгортати свій зелений прапор, вона обіцяє запропонувати можливості винагороди для екологічно чистих підприємств і місцевої економіки, одночасно допомагаючи в захисті та збереженні краси природи.

В 2022 році обсяг світового ринку екотуризму становив 172,4 мільярда доларів США. В перспективі IMARC Group очікує, що ринок досягне 374,2 мільярда доларів США до 2028 року, продемонструвавши темп зростання (CAGR) 13,9% протягом 2023-2028 років. Зростаюча екологічна обізнаність, зростаючий попит на стійкість, урядові ініціативи та політика збереження, що сприяють відповідальній туристичній практиці, прогрес у технологіях і зростання наявних доходів є факторами, що прискорюють зростання ринку.

Ця статистика є свідченням стабільного розвитку сталого розвитку, вказуючи на майбутнє, де подорожі залишатимуть позитивний слід на планеті.

Історія успіху Коста-Ріки є підтвердженням потенціалу індустрії екологічного туризму та інтересу й прихильності мільйонів мандрівників до сталого туризму. Висвітлення такого показника, як 2,9 мільйона відвідувачів, яких щорічно приваблює Коста-Ріка, дає яскраву ілюстрацію процвітаючої індустрії екотуризму.

Очікується, що до 2032 року розмір глобального ринку екотуризму досягне 838,50 мільярдів доларів США, середньорічний темп зростання буде становити 14,7%. Азіатсько-Тихоокеанський регіон зростатиме найшвидше протягом прогнозованого періоду. Динаміка розвитку екотуризму та прогнозні дані наведено на рисунку 2.2.

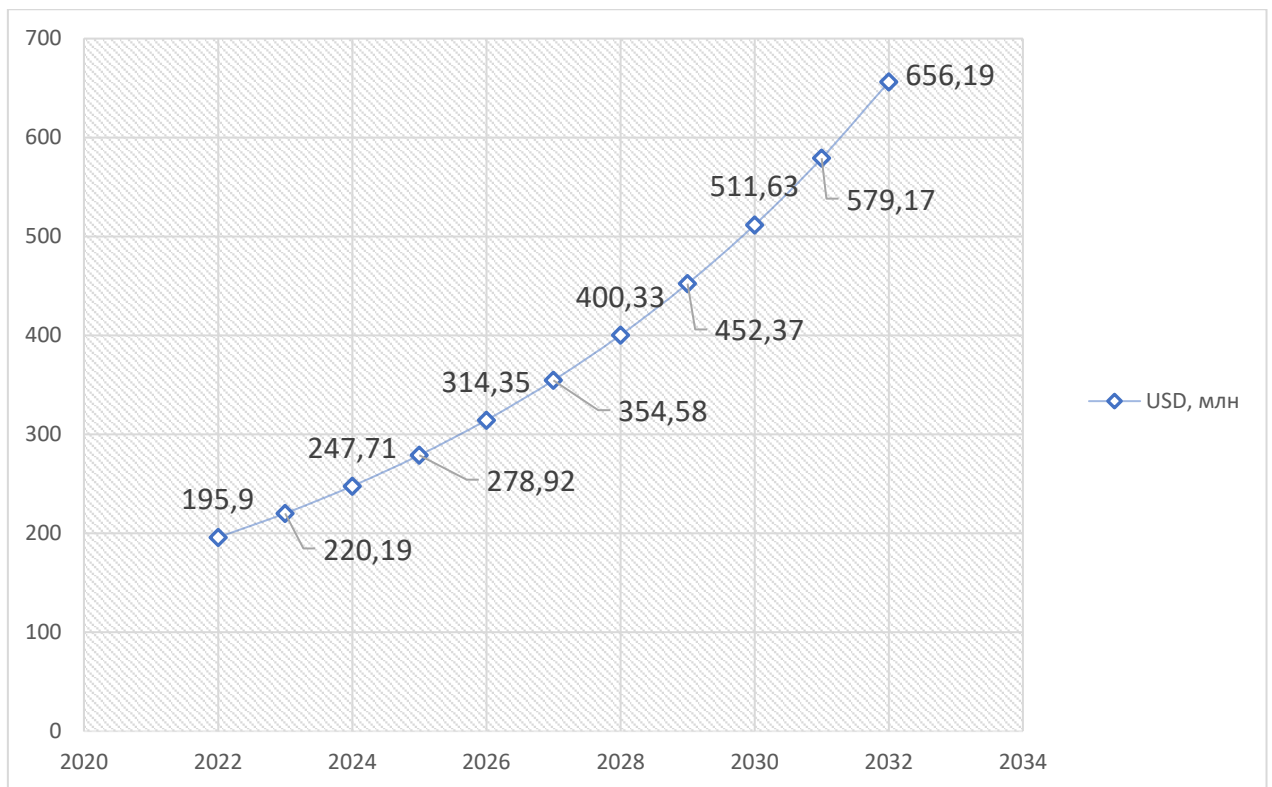

Рис. 2.1. Динаміка та прогнозні дані розміру глобального ринку екотуризму (2022-2032)

Джерело: складено автором на основі [18]

Сегмент групового типу екотуризму в 2022 році склав близько 81,3%. Зростання ринку групових поїздок збільшується на 10-15% щороку, Дослідники пояснюють таку ситуацію впливом декількох факторів:

- зростання переваги групових подорожей;

- поява численних туристичних груп на платформах соціальних мереж;
- зростання кількості еко-туристів.

З 2021 по 2022 рік спостерігалось також і зростання кількості індивідуальних поїздок на 5-15%, що також це спонукає туристичні компанії та турагентів створювати тури не лише для груп, а й для людей, які подорожують самостійно.

Крім того, молоді мандрівники віддають перевагу груповим подорожам, що сприяє зростанню даного сегменту. Щоб звернути увагу на різноманітні групові мандрівники, туроператори по всьому світу пропонують туристичні пакети, які включають різноманітні групові заходи. В результаті зростання індустрії екотуризму було додатково стимульоване.

За віковою групою глобальний ринок екотуризму поділено на покоління (рис.2.2):

- X – 1961 – 1981 році народження;
- Y (меленіали) 1982 – 1996 роки народження;
- Z – 1997-2012 роки народження.

Рис. 2.2. Глобальний ринок екотуризму за віковими групами

Джерело: складено автором на основі [18]

В 2022 році сегмент покоління Y домінував з часткою ринку близько 62,4%. Це покоління має схильність до стійкості, соціальна відповідальність і справжній досвід подорожей. Згідно з даними Міжнародної асоціації туризму

(ІТА), понад 70% представників цього покоління користуються екотуристичними подорожами кожні 4-6 місяців, як груповими, так і індивідуальними.

Міленіали активно шукають варіанти екотуризму, що відповідають їхнім цінностям, таким як практика відповідальних подорожей, зусилля щодо збереження природи та підтримка місцевих громад. Їх також приваблюють унікальні та значущі подорожі, які дозволяють їм глибше спілкуватися з природою, культурами та спільнотами. Будучи технічно обізнаним поколінням, міленіали також значною мірою покладаються на соціальні медіа та онлайн-платформи для дослідження, планування та обміну досвідом екотуризму, стимулюючи попит на інноваційні та соціально свідомі варіанти подорожей на ринку.

Трьома найвпливовішими факторами для покоління X при виборі відпустки є: види діяльності, доступні в місці призначення, можливість отримати незабутні враження та культурний компонент.

Протягом останнього року 57% брали спокійну відпустку, 43% – відвідували визначні пам'ятки, 33% відвідували сім'ю та 23% вирушили в романтичну відпустку.

Покоління X цінує справжній культурний досвід більше, ніж молоді покоління. Майже дві третини представників покоління X більше дбають про місцеву культуру місця, яке вони відвідують, ніж про отримання лайків і коментарів до своїх публікацій у соціальних мережах. Це справедливо лише для половини мілленіалів.

Покоління X менше залежить від смартфонів, ніж молодші покоління. В той час як 43% мілленіалів кажуть, що керують своїм особистим життям за допомогою смартфона принаймні раз на день, то для представників покоління X це – 32%.

Соцмережі менше впливають на покоління X, ніж на мілленіалів. Лише 29% представників покоління X під час вибору пункту призначення

керуються інформацією з соціальних мереж, тоді як, наприклад, як міленіали – 42%.

Покоління X частіше полюбляє подорожувати поодиноці. Лише 33% представників покоління X вважають відпочинок наодинці страшним, тоді як, порівняно з мілленіалами, такий показник становить 43%.

Хоча покоління X можна класифікувати та аналізувати як туристичний ринок сам по собі, мандрівники в цій групі не всі однакові. Мандрівники покоління X відрізняються за демографічними показниками, складом сімей, методами бронювання та перевагами подорожей. Майте на увазі, що покоління X також потрапить у ніші туристичних груп на основі цих відмінностей.

Основні фактори пов'язані з країнами, які надали фактори зростання, наприклад, Непал є популярною точкою унікальних туристичних напрямків екотуризму в усьому світі. В 2022 році кількість мандрівників зросла на 24% і станом на кінець року склала 1 172 052 мандрівника. Подібним чином у 2022 році кількість туристів у Кенії зросла на 35,7%, перетнувши позначку у два мільйони. Такі країни, як Коста-Ріка, Галапагоські острови та Панама, зараз стають невпевненими щодо екотуризму.

Іншими факторами зростання є те, що уряди в усьому світі приймають різноманітні ініціативи для підтримки безпеки та безпеки туристів, розширюючи масштаби туризму шляхом збільшення кількості відвідувань туристів з усього світу.

Відповідно, зростає й сегмент турагентів екотурів, але тепер технологічні зміни та обізнаність мандрівників щодо цін і можливостей стримують зростання сегмента. Тож турагентам, аби конкурувати на ринку, сьогодні потрібно мати спеціалізованого кваліфікованого туристичного гіда, який вимагає більшої експозиції місця призначення, що призведе до зростання ринку, ключових гравців, які надають їм цифрову платформу для того, щоб мати з собою навчену людину для дослідження основних напрямків екотуризму.

Варто також приділити дослідженню екотуризму за регіонами (рис.2.3). Належність країн до регіону наведено в додатку В.

Регіон екотуризму мав найбільшу частку ринку в північноамериканському регіоні – 35% у 2022 році.

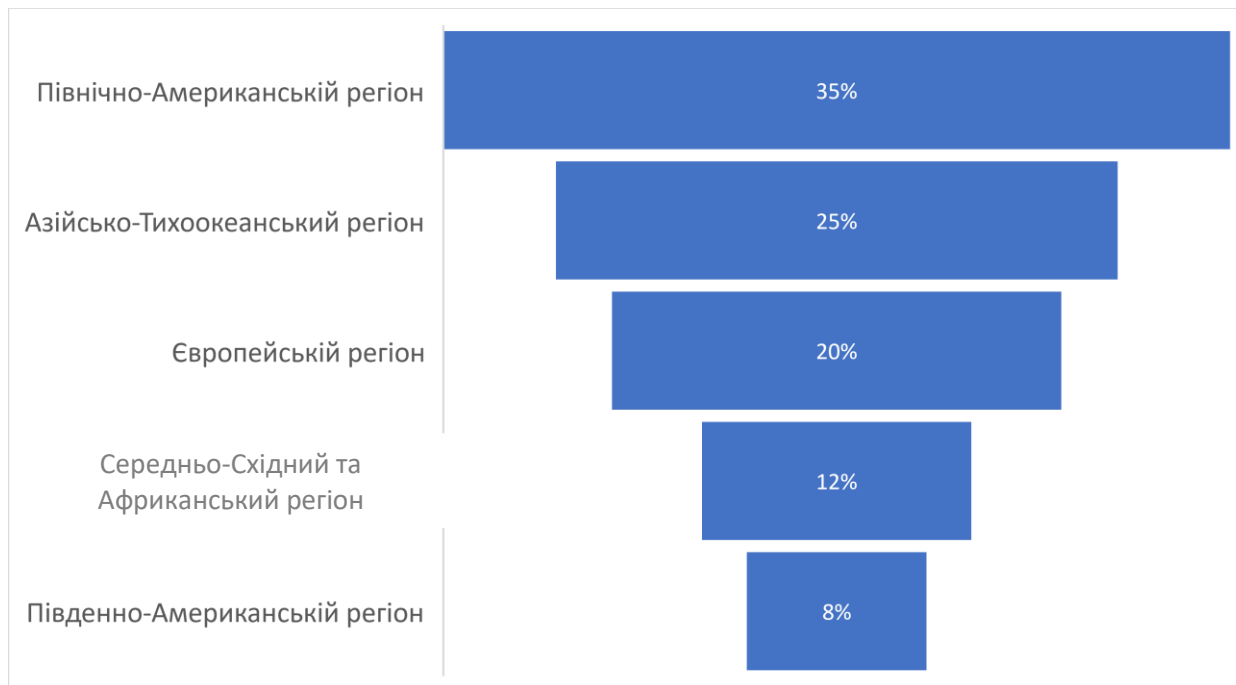

Рис. 2.3. Регіональний розподіл екотуристичного ринку

Джерело: складено автором на основі [19].

Північна Америка є регіоном, який домінує на цих ринках, маючи сукупний річний темп зростання (CAGR) 16,8% у 2022 році та, за оцінками, зростання на 8,9% щороку до 2029 року. Велика кількість екологічно свідомих мандрівників і швидке використання цифрових медіа для пошуку подорожей до нових місць є основними факторами, які допомагають оцінити зростання цього регіону на ринку. За даними ОЕС, Сполучені Штати вважаються країнами, які мають найбільшу частку ринку туристичної індустрії, отримавши дохід у 212 мільярдів доларів США у 2022 році від 77 мільйонів міжнародних туристів [19].

Азійсько-Тихоокеанський регіон займає друге місце серед цих ринків екотуризму, отримавши дохід понад 25% у 2022 році порівняно з попереднім роком. Основною причиною зростання цього регіону є мільйони місць для

екотуризму, які можна досліджувати, і велика кількість відвідувачів цього регіону для подорожей, які лідирують у цих сегментах [19].

Від 20% до 8% складають решту ринку регіони: Європейський, Середньо-Східний, Південно-Американський.

В останньому виданні Sustainable Travel Index 2023 Європа стає беззаперечним лідером – зайнявши в цьому рейтингу перші 17 позицій. Опитування проводив Euromonitor. Швеція посідає перше місце, Фінляндія з невеликим відривом посіла друге місце, а Австрія забезпечила собі третє місце (рис. 2.4).

Уругвай вперше потрапив до топ-20, піднявшись на 15 позицій від свого попереднього рейтингу. Згідно з опитуванням, за останні п'ять років найбільшими лідерами були Єгипет і Мальдіви. Стійка індустрія туризму Єгипту затьмарила інші ринки. Північноафриканська нація оговтала від заборони на поїздки та пандемії. Це призвело до збільшення середніх витрат на прибуття, та, в свою чергу, до підвищення цінності через туризм, що безпосередньо принесло користь місцевим громадам. Мальдіви досягли значного прогресу, пояснюючи свій успіх постійними зусиллями з підтримки сталого туризму.

Country	Rank 2022	Rank Change 2021/2022	Rank Change 2017/2022
Sweden	1	0	1
Finland	2	1	1
Austria	3	-1	2
Estonia	4	5	3
Norway	5	1	-1
Slovakia	6	-1	-5
Slovenia	7	-3	-1
Iceland	8	0	0
Latvia	9	1	1
Switzerland	10	-3	2
France	11	0	-2
Lithuania	12	0	1
Denmark	13	0	-2
Czech Republic	14	0	2
Germany	15	0	-1
Portugal	16	1	6
Croatia	17	3	1
Uruguay	18	15	17
Romania	19	-3	7
Poland	20	-1	9

Source: Euromonitor International

Рис. 2.4. Динаміка рейтингу країн за Індексом стійкого туризму

2017-2022 роки

Джерело: складено автором на основі [20].

Європейські країни вже давно активно виступають за сталий туризм, прагнучи мінімізувати вплив подорожей на навколишнє середовище. Наприклад, Ісландія нещодавно запустила кампанію, спрямовану на заохочення більш тривалих поїздок, поступаючись їх кількості. Ця ініціатива має на меті сприяти більш відповідальному ставленню до подорожей.

Мельбурн зайняв перше місце в Індексі кращих міських напрямків Euromonitor за дотримання політики сталого розвитку. Завдяки сміливій меті досягти нульових викидів до 2040 року, місто стало новатором у сфері сталого розвитку міст. Мадрид і Севілья в Іспанії наслідують цей приклад у рамках ініціативи Net Zero Cities – консорціуму 112 європейських міст, які прагнуть до подібних цілей.

Досягнення Мельбурна охоплюють широкий спектр, включаючи модернізацію будівель для зменшення викидів вуглекислого газу, перехід на відновлювані джерела енергії та розвиток зелених насаджень. Місто також відоме тим, що проводить заходи з нейтральним викидом вуглецю [20].

Австралія, Ісландія та Нова Зеландія стали лідерами з точки зору дотримання принципів сталого туризму. Ці туристичні регіони, відомі тривалим перебуванням відвідувачів, пожинають переваги своєї прихильності до сталого розвитку. Нова Зеландія є лідером у відновлювальному туризмі. За даними Euromonitor, країна вийшла за межі звичайних практик сталого розвитку, щоб створити позитивну спадщину для прийдешніх поколінь.

2.2 Світовий досвід впровадження екологізації туризму

Індустрія туризму є однією з найдинамічніших галузей світового господарства. Можливо, це є результатом того, що підприємства в цьому секторі досить гнучкі, а продукти та послуги індустрії туризму завжди відображають останні потреби та очікування споживачів на ринку.

Однією з відносно нових галузей туризму є екотуризм, який відображає потреби споживачів, зацікавлених у мінімізації свого вуглецевого сліду під час подорожі, збереження природи та поєднання з нею. Ця тенденція подорожей спрямована на збереження навколишнього середовища та спроби покращити добробут місцевих громад, зберегти рекреаційні ресурси та навколишнє середовище для майбутніх поколінь.

Rewilding Europe проводить роботи по відродженню різноманітних європейських ландшафтів, а також надає для інших бажаючих інструменти та практичний досвід такої діяльності. Відновлення природних процесів, таких як відновлення лісів, вільна течія річок, природне випасання худоби, хижацтво та збирання сміття травоядних тварин і м'ясоїдних тварин, є важливими кроками для здорових екосистем. Хоча ми ніколи не можемо повністю зрозуміти всю складність природи, ми можемо спостерігати та розуміти, що природа є найкращим менеджером природних процесів.

Організацію Rewilding Europe було офіційно засновано 28 червня 2011 року як незалежну некомерційну фундацію (статус ANBI) в Нідерландах. Зараз Rewilding Europe об'єднує дві компанії з обмеженою відповідальністю Rewilding European Capital BV та Rewilding Europe BV [21]. (повна схема операційної моделі організації надана в додатку Б). Будучи незалежною організацією, Rewilding Europe зарекомендувала себе як загальноєвропейська ініціатива, яка працює на передовій відновлення дикої

природи в європейському масштабі. Співпрацюють з численними партнерами на європейському, національному та місцевому рівнях.

Організація надає технічну підтримку існуючим і потенційним підприємствам, наприклад, розробка або перегляд бізнес-планів і навчання; фінансову підтримку через Rewilding Europe Capital (REC) – кредитний механізм для підприємств; допомагає просувати підприємства через продажі та маркетинг, один із інструментів – Rewilding Europe Travel.

Rewilding Europe Travel пропонує можливість побачити відродження дикої природи на власні очі. Громади, які живуть поруч із ним, відіграють вирішальну роль у поїздках, діючи як послы та прихильники руху за відродження дикої природи, оскільки він набирає дедалі більшої сили.

«Наші подорожі – це ідеальне занурення в пейзажі відновлення дикої природи, створені завдяки тісній співпраці Rewilding Europe Travel, місцевих команд із відновлення природи та місцевих громад. Вони пропонують зазирнути зсередини в чудеса відновлення дикої природи, повернення дикої природи та розширення можливостей місцевих підприємців, які працюють із природою. Ми не можемо дочекатися, щоб поділитися красою відроджених ландшафтів з мандрівниками з усього світу», – каже Ірен Фернандес Саес, операційний менеджер Rewilding Europe Travel [21].

Процес відновлення дикої природи в Європі набув значного розмаху. Зараз ці напрямки активно розвиваються та досягли значного прогресу, просуваючи цей новий природоохоронний рух по всьому континенту.

На кінець 2022 року Rewilding Europe співпрацювала з десятьма великими ландшафтами відновлення дикої природи по всій Європі. Завдяки угодам про відновлення дикої природи з землевласниками, адміністрацією парків і менеджерами територій створюються сприятливі умови для дикої природи. Послуги компанії охоплюють десять ландшафтів відновлення дикої природи, що становить 40 000 гектарів землі, які відновлюються, а ще 277 000 гектарів відновлюються третіми сторонами.

Rewilding Europe підтримує природний випас через Європейський банк дикої природи. Починаючи з 2011 року, було відновлено понад 1500 тварин, що пасуться. Як природній прогрес їхньої реінтродукції, коні та бізони в Родопах, а також стада бізонів у Південних Карпатах уже розширили свій ареал на тисячі гектарів. Нові пасовища також були розпочаті на кількох територіях-членах Європейської мережі відновлення диких тварин, зокрема в Нідерландах (європейський бізон), Україні (дикі коні) та Чехії (Таурос).

В дельті Одери охороняється ділянка алювіального лісу Ольшанка, а в горах Велебіт триває робота зі збереження 270 гектарів красивого старого лісу в районі Раміно Коріто. Робота з відновлення дикої природи у Великій долині Коа в Португалії зосереджена на відновленні високої природоохоронної цінності середземноморських лісів і зміні практики шляхом перетворення лісових насаджень на дикі ліси.

Rewilding Europe Travel пропонує приватні подорожі із експертом-натуралістом і досвідченим гідом Фернандо Романо до Великої долини Коа, що дозволить отримати глибокі знання про дику природу та культуру. В співпраці з місцевими партнерами з Wild Cõa Network був розроблений маршрут, що насичений різноманітними діями, (для однієї-чотирьох осіб), щоб насолодитися тим, що дає цей суворий ландшафт за три-чотири ночі перебування.

Білоголові грифи, що були заселені також на цю ділянку, є ключовою ланкою в харчовій мережі. Реінтродуковані коні породи Соррайя додають трофічної складності ланцюгу живлення, допомагаючи зменшити ризик лісових пожеж, а піренейська рись доповнює повну картину цього критично важливого коридору дикої природи. Є багато причин відвідати цей маловідомий куточок Португалії, де повним ходом йде відновлення середовища існування. Дослідити змішані ліси та луки Вале-Карапіто, подивітися, як водно-болотна місцевість Paul dos Toirões перетворюється з колишньої шахти на природну зону, де природа знову бере на себе провідну роль у формуванні ландшафту. Відвідавши Ермо-дас-Агіяс, туристам

пропонують стати свідками відродження землі після багатьох років експлуатації та лісових пожеж.

У партнерстві з Rewilding Velebit робота Rewilding Europe в горах Велебіт у Хорватії зосереджена на трансформації управління п'ятьма мисливськими господарствами загальною площею майже 30000 гектарів. Розташовані в самому центрі природного парку Велебіт площею 2200 квадратних кілометрів, найбільшої природоохоронної території Хорватії, вони оточені двома національними парками – Північним Велебітом і Національним парком Пакленіца. Оскільки популяції диких тварин відновлюються в межах цих концесій, мета полягає в тому, щоб перейти від традиційного полювання до спостереження за дикою природою.

Rewilding Europe Travel пропонує відкрити для себе великі стародавні букові ліси та альпійські луки в хорватських горах Велебіт і познайомитися з його найбільшим мешканцем – бурим балканськими ведмедами – у безпечних зручних укриттях, створених у співпраці з SKUA Nature і Rewilding Velebit. Дикі кабани, козулі, червоні лисиці та – якщо особливо пощастить – золотий шакал також можуть з'явитися вночі.

Під час прогулянок з місцевим гідом-експертом з дикої природи від команди Rewilding Velebit можна помилуватися вражаючим карстовим вапняковим краєвидом і панорамними краєвидами з деяких найвищих точок природного парку Велебіт, розташованих на узбережжі. Це дає можливість досягнути невлівими євразійські риси, або помітити знамениту балканську серну, яка демонструє смертельну спритність вгору та вниз по найкрутіших схилах.

Для Маріна Рончевича – екскурсовода та керівника підприємства команди Rewilding Velebit – це подорожі з далекосяжними перевагами. «Я надзвичайно радий, що ми можемо співпрацювати з Rewilding Europe Travel у такому важливому проекті, як сафари по дикій природі. Природний туризм є ключем до успіху в переміщенні економічних інтересів від експлуатації з точки зору полювання до сталого розвитку та захисту природи. Як тільки ми

доведемо прибутковість цього виду туризму, ми зробимо значний крок вперед у захисті дикої природи та переключенні інтересу на діяльність з відновлення дикої природи» [21].

Навесні 2023 року розпочався розвиток туризму на базі нових, повністю працюючих хованок, і команда Rewilding Velebit помітила зростаючу кількість бронювань. SKUA Nature – одна з провідних європейських організацій з фотографій дикої природи – планує продавати тури фотосафарі, коли чисельність дикої природи досягне певного порогу [22].

«Цього року у нас було 15 груп гостей, загалом близько 50 осіб», – каже Марін Рончевич. «Завдяки туризму дикої природи ми отримали дохід близько 7000 євро. Половина з них буде реінвестована в природу, тоді як понад 2000 євро пішли місцевим постачальникам їжі, проживання та транспорту». Минулого року Ніно Салкіч підготував низку гідів з місцевості, які тепер возять відвідувачів у піші походи та фотосафарі [21].

Rewilding Europe зараз активно розвивається та досягла значного прогресу, просуваючи цей новий природоохоронний рух по всьому континенту. Процес відновлення дикої природи в Європі набув значного розмаху.

З метою поширення природного випасу, в лісовий масив Дехеса-де-Соланільйос, лісистий район, розташований недалеко від села Мазарете в провінції Гвадалахара, у регіоні Верхній Тежу (Альто-Тахо, Іспанія), було випущено стадо тавро (велика рогата худоба) та табун коней Таурос та Серрано. Крім виконання важливої екологічної функції, коні породи Таурос і Серрано також принесуть економічну вигоду місцевим громадам.

Команда Rewilding Іспанія планує розробити та встановити позначені стежки, а також організувати екскурсії з гідом, щоб підтримати розвиток природного туризму та екологічної освіти в лісі та навколо нього. Це допоможе ознайомити все більше людей із цінністю природного випасу та роллю тавросів і напівдиких коней у відродженні.

В шведській Лапландії річкові асоціації Pite і Råne продовжують роботу з відновлення річок, видаляючи бічні дамби, таким чином відновлюючи зони

нересту для мігруючої риби та відновлюючи притоки цих річок. У дельтах Дунаю та Одери йде робота з видалення дамб і масштабним повторним затопленням колишніх польдерів, а також з'єднання дунайських озер з головною річкою.

Звернімо увагу, що в Європі майже не залишилося вільних річок. Європейці століттями розбивали річки завдяки будівництву дамб, гребель та інших споруд, які впливають на природний потік води та осадів. Ніхто точно не знає, скільки річкових бар'єрів є в Європі, можливо сотні тисяч.

Метою Dam Removal Europe є відновлення та збереження вільних річок у Європі. Основна увага приділяється видаленню старих, застарілих дамб, щоб знову «звільнити» наші європейські річки. Підписавши угоду про партнерство в лютому 2018 року, Rewilding Europe приєдналася до цієї ініціативи, щоб активно допомагати реалізації даної програми. Це тому, що природні річки забезпечують кращі можливості для рибальства, захисту від повеней, питної води, відпочинку, туризму та природи [23].

Rewilding Europe має на меті зробити так, щоб rewilding міг створити нові можливості для бізнесу, туризму, робочі місця та дохід. Організація підтримує підприємства та громади в розвитку економіки, заснованої на природі.

Відновлення екосистем може стати благодатним ґрунтом для розвитку нових природних економік у сільській місцевості, забезпечуючи нові засоби до існування для місцевих громад. Відродження створює нові можливості для сільської економіки, які зараз часто асоціюються з економічною стагнацією або занепадом, депопуляцією сільської місцевості та занедбаністю землі.

Rewilding Europe Capital (REC) є першою в Європі організацією фінансування відродження дикої природи, яка надає фінансові позики підприємствам, які каталізують, підтримують і досягають позитивних екологічних і соціально-економічних результатів, які підтримують відродження. REC був створений Rewilding Europe в 2013 році у співпраці з

Conservation Capital. REC шукає нові партнерства з фінансовими установами та приватними інвесторами.

Rewilding Europe здійснює чимало досягнень завдяки міцному партнерству між керівниками природоохоронних територій та представниками кожного виду використання. Це певні агроекологічні та кліматичні заходи мережі Natura 2000, заходи запропоновані Європейською хартією сталого туризму та землеробсько-лісогосподарсько-мисливського балансу обсерваторії (Observatoire de l'équilibre agro-sylvo-cynégétique) з національним парком Севенни.

До 2030 року зміни в впровадженні практик будуть підтримуватися в межах економічного сектору таким чином, що відповідає цілям збереження та ЦСР:

- подання прикладів (шляхом участі в мережах довідкових сайтів) впровадження передових практик або створення інновацій у відродженні природоохоронних територій (сертифікації, «паркові бренди» або партнерства між підприємствами та природоохоронними територіями) – мета полягає в тому, щоб заповідні території стали територіями, відомими своєю зразковістю, або навіть своєю досконалістю у питаннях екологічного переходу, запроваджуючи тенденції для різних державних політик, побудови партнерства, спрямованого на позитивний вплив практики.

- заповідні території – місця для експериментів та інновацій на користь екологічного переходу, в т.ч врахування біорізноманіття та адаптація до кліматичних змін в таких видах діяльності, як сільське господарство, лісове господарство, промислове рибальство, туризм, водне господарство, енергоменеджмент тощо.

Відновлення природоохоронних територій повинно ґрунтуватися на принципах сталого розвитку та відповідної діяльності людини, управління. Визначення цілей в цьому питанні повинно бути повністю інтегрованим в політику підтримки сільського господарства, лісового господарства, промислового рибальства, сталого туризму тощо. Причому, в той час, коли

населення проявляє зростаючу потребу на відпочинок на природі, природоохоронні території повинні бути включені до координованих на місцевому рівні стратегій розвитку екологічно стійкого туризму.

Нарешті, ще одна мета Rewilding Europe полягає в тому, щоб до 2030 року державна політика в межах мережі природоохоронних територій використовувати різні важелі, доступні для інтеграції пов'язаних цілей, до:

- відновлення біорізноманіття в плануванні землекористування;
- енергетичного переходу;
- підтримки різних секторів та розвиток екологічного туризму та активного відпочинку.

Не існує окремих економічних моделей природоохоронних територій та біорізноманіття; кожен з цих напрямків залежить від державної фінансової підтримки, пануючих політичних напрямків (розвиток сільської місцевості, освіта, рекреація та туризм, а також соціальна інтеграція. Тому, в контексті реалізації національної стратегії розвитку певних територій, доцільно проводити пошук більш різноманітного надійного фінансування з самого початку планування проектів.

З цією метою уряди європейських держав зобов'язується підтримувати національні стратегії природоохоронних територій та забезпечувати необхідними ресурсами заповідні території. Мета полягає в тому, щоб до 2030 року всі природоохоронні території фінансувалися належним чином, у тому числі за участю державного бюджету та операторів, щоб проводилося інвестування та ефективне керування. Експлуатаційні витрати повинні покриватися частково або повністю за рахунок місцевих ресурсів влади чи приватних спонсорів, або навіть від окремих осіб пожертвувань залежно від типу заповідної території. Одним з перспективних джерел надходжень є паралельний розвиток туризму на цих територіях. Дослідження в цьому напрямку проводять, наприклад, Réserves Naturelles de France, Rivages de France і Conservatoire du Littoral, AMP щодо загального фінансування політики щодо води, біорізноманіття та морського середовища [24].

Rewilding Europe наголошують на актуальності та процвітанні природнього туризму у всьому світі. І в той час, коли біорізноманіття скорочується, популярність спостереження за дикою природою зростає: люди хочуть побачити птахів і тварин зблизька.

Європа пропонує широкий вибір привабливих локацій для спостереження за дикою природою та фотографування. Бачити тварин зблизька в Європі – популярні заходи екотуризму. Кількість професійно сконструйованих укриттів дикої природи швидко зростає, і бронювати тури для спостереження за дикою природою та фототури можна у все більшій кількості країн.

Деякі туристичні фірми, що спеціалізуються на цьому, пропонують десятки варіантів, наприклад, у фінському лісовому регіоні Кухмо, угорському Хортобадь, румунській дельті Дунаю та іспанській Дееса-де-Монтехо. Десятки видів ссавців і птахів можна побачити або сфотографувати з близької відстані, починаючи від великих м'ясоїдних тварин, таких як ведмеді, вовки та росомахи, до знакових птахів, таких як грифи, орли, сови, бджолоїдки та тетерева.

Люди, які приїжджають спостерігати за дикою природою, здебільшого купують тур на декілька днів. Це означає, що окрім бронювання хованок, вони також використовують житло, місцевий транспорт і засоби, що означає реальну додану вартість для місцевої економіки. Також слід відзначити, що попит на подібні тури існує в незалежності від сезону. Таким чином, трансформаційний потенціал дикої природи може мати значний вплив на розвиток рекреаційної сфери та місцевої економіки.

Екотури на дикій природі в Європі ще тільки починають набирати обертів, і саме відновлення диких територій сприяє розвитку такого виду туризму.

2.3 Стандартизація та сертифікація екотуристичної діяльності, як інструмент управління нею

Наприкінці минулого століття сфера туризму стала більш орієнтована на посилення екологічної спрямованості. В 1990 році новостворена організація Міжнародне товариство екотуризму (TIES) вперше розробила та представила офіційне визначення екотуризму: «відповідальна подорож природними територіями, яка зберігає довкілля та покращує добробут місцевого населення».

Відтоді екотуризм став предметом підвищеного інтересу як науковців, так і міжнародних неурядових організацій. Різні аспекти екорозвитку обговорюються на щорічній конференції з екотуризму в Австралії та включено до порядку денного Всесвітньої туристичної організації та Європейської економічної комісії ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку та Рада Європи.

За рішенням Загальних зборів в ООН 2002 рік біло оголошено Міжнародним роком екотуризму, 2017 рік – Міжнародним роком сталого розвитку.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 2018 року «Сприяння сталому туризму, включаючи екотуризм, для викорінення бідності та захисту навколишнього середовища» проголошує екотуризм багатогранною діяльністю, яка може сприяти досягненню цілей сталого розвитку в його економічному, соціальному та екологічному аспектах.

Екотуризм може сприяти економічному зростанню, подолати бідність, забезпечуючи зайнятість, прискорюючи розвиток перехід до більш раціональних моделей споживання та виробництва, які включають сприяння сталому використанню океанів, моря та морські ресурси, популяризація місцевої культури, покращення якості та умов життя сільського населення [25].

Сьогодні екотуризм набирає обертів розвитку в усьому світі. До спалаху COVID-19 щорічне зростання цього сектору туризму становив 25-30%, тоді як

щорічні темпи зростання туризму коливалися протягом останніх трьох років між 4-7%). Доходи від екотуризму в усьому світі оцінюються приблизно в 1 мільярд доларів на день. Погіршення екології дає додатковий поштовх для зростання попиту на екотуризм, оскільки люди хочуть бачити пам'ятки природи, що знаходяться під загрозою зникнення, або їх відновлення.

За різними оцінками, сектор екотуризму становив 25% від загального туристичного сектора (Інтерфакс-Туризм, 2020), а за даними TripAdvisor – 30%. Близько 15 років тому була створена Глобальна рада сталого туризму (GSTC) – 32 партнерами туристичної галузі, включаючи UNWTO та Solimar International, для сприяння універсальним практикам сталого туризму. Вони розробили методику акредитації органів сертифікації та програм сертифікації з метою забезпечення об'єктивності та прозорості цих програм. По суті, GSTC надає стандарти та печатку схвалення самих програм сертифікації, але не бере участь у прямій сертифікації підприємств або напрямків; це завдання численних сертифікацій сталого туризму, які приймають критерії GSTC.

Потенційні еко туристи повинні переконатися, що туроператори готові надавати екологічно чисті послуги та продукти. Для цього потрібна відповідна сертифікація туристичних послуг і продуктів. Сертифікація є важливою для забезпечення ефективності ділового партнерства між суб'єктами, що працюють на ринку екотуризму. Сертифіковані туристичні агентства і туроператори отримують додаткові маркетингові переваги перед іншими учасниками ринку екотуризму.

Наприклад, Green Destinations є одним із сертифікаційних органів, акредитованих GSTC. Вони підтримують глобальні напрямки та туристичні організації за допомогою своїх схем сертифікації сталого туризму, зосереджених на циклі сталого управління безперервним вдосконаленням та оцінкою відповідального туризму. Green Destinations використовує критерії GSTC, адаптовані для конкретних ситуацій, щоб сертифікувати напрямки на основі їх рівня стійкості [26].

EarthCheck Destination – єдина глобальна програма порівняльного аналізу та сертифікації для сталого розвитку подорожей і туризму на основі науки та програмного забезпечення EarthCheck.

Наукові системи EarthCheck були розроблені Спільним дослідницьким центром Сталий туризм в Австралії за 10-річний період.

EarthCheck Destination побудовано на принципах Порядку денного сталого розвитку та схвалений 182 главами держав на саміті Землі ООН у Ріо-де-Жанейро в 1992 році. EarthCheck надає організаціям основу для досягнення бажаних результатів сталого туризму.

EarthCheck Destination визнано та акредитовано Global Sustainable Tourism Ради (GSTC) і відповідає Угоді Мохонк, яка містить вказівки та принципи міжнародної програми сертифікації сталого туризму. EarthCheck співпрацює з провідними туристичними організаціями для досягнення та підтримки належної екологічної та соціальної практики, забезпечує максимальну користь для всіх зацікавлених сторін і впевненість зацікавлених споживачів, які шукають надійну програму, що має цілісність, прозорість і наукова обґрунтованість.

Бренд EarthCheck означає покращення екологічних і соціальних показників, взаємодію громади та економію за рахунок більш ефективного використання ресурсів. Це забезпечується шляхом визнання та рекламної підтримки на глобальному споживчому ринку.

З метою підтримки актуальності, всі стандарти EarthCheck періодично переглядаються, а також публікуються нові видання. Стандарти також можуть бути відкликані. Важливо, щоб організації переконалися, що вони використовують а поточний стандарт, опублікований на домашній сторінці «MyEarthCheck», доступний на веб-сайті EarthCheck [27].

Незалежна міжнародна консультативна група EarthCheck (EIAP), до складу якої входять представники різних глобальних організацій, що займаються сталим туризмом, допомагають у оглядах, надають поради та рекомендації щодо галузевих вимог та змісту Стандарту [28].

Стандарт сертифікації Green Globe включає 44 критерії в чотирьох групах і підтримується понад 380 індикаторами відповідності. Застосовні показники залежать від типу сертифікації, географічного регіону, а також місцевих факторів. Стандарт розроблявся протягом трьох десятиліть і гарантує найвищий рівень сталого функціонування та управління. Остання версія, стандарт Green Globe для сталого розвитку подорожей і туризму, версія 1.7, містить критерії боротьби з COVID 19, зокрема здоров'я та безпека персоналу та добробут гостей і клієнтів.

Стандарт базується на таких міжнародних стандартах і угодах:

- Критерії глобального сталого туризму;
- Глобальне партнерство для критеріїв сталого туризму (Партнерство STC);
- Базові критерії Мережі сертифікації сталого туризму американського континенту;
- Принципи сталого туризму;
- ISO 9001 / 14001 / 19011 (Міжнародна організація стандартів).

Green Globe надає послуги сертифікації, навчання, а також маркетингові послуги в 83 країни світу [29].

Налічується близько 17 міжнародних програм екосертифікацій, що спеціалізуються тільки на туризмі. До об'єктів сертифікації належать такі об'єкти інфраструктури туризму, як ресторани, готелі, кемпінги та інше тимчасове розміщення. Готельний сектор є найважливішим джерелом доходу в інфраструктурі туризму, і він відносно енергоємний. Готелі та інші типи розміщення, відповідно до інформації 2018 року, сприяють утворенню приблизно 20% від загального обсягу CO₂, що виробляється в індустрії туризму [30].

Одна з міжнародних програм ключової екологічної сертифікації «Зелений ключ», координована Фондом екологічної освіти (Данія), працює над зниженням показника викидів та розвитку екотуризму. Метою програми є проведення екологічної сертифікації готелів та інших місць тимчасового

розміщення. Програма видає міжнародні сертифікати з подальше внесення до бази даних. Програма «Зелений ключ» також має освітній компонент, який покращує екологічна культура як працівників, так і екотуристів.

Сертифікат Green Key є провідним стандартом досконалості в галузі екологічної відповідальності та сталого функціонування в туристичній індустрії. Цей престижний сертифікат свідчить про те, що підприємства відповідають суворим критеріям, встановленим Фондом екологічної освіти. Green Key запевняє гостей, що, обираючи проживання в закладі Green Key, вони допомагають змінити навколишнє середовище. Високі екологічні стандарти, які очікуються від цих закладів, підтримуються завдяки суворій документації та частим аудиторам. Green Key сертифікує готелі, хостели, невеликі приміщення, кемпінги, парки відпочинку, конференц-центри, ресторани та пам'ятки.

Понад 4400 готелів та інших закладів розміщення в понад 60 країнах наразі пройшли екологічну сертифікацію Green Key [31]. На рисунку 2.5. наведена карта, що засвідчує масштабність даної сертифікації.

Рис. 2.5. – Карта сертифікованих закладів Green Key

Джерело: [28].

Україна також долучилася до програми сертифікації Green Key. В 2020 році готель «Мезон Бланш» у Київській області отримав екосертифікат.

Ще одна міжнародна програма, координована Фондом екологічної освіти – Блакитний прапор. Це одна з найвідоміших у світі добровільних нагород для пляжів, пристаней для яхт і човнів для екологічного туризму, що отримали понад 5000 об'єктів в більшу ніж 50 країнах. Для того, щоб претендувати на Блакитний прапор, необхідно відповідати та підтримувати ряд суворих екологічних, освітніх критеріїв, критеріїв безпеки та доступності.

Основною частиною ідеалів програми «Блакитний прапор» є необхідність пропонувати та заохочувати заходи з екологічної освіти на додаток до постійного відображення інформації, що має відношення до місця з точки зору біорізноманіття, екосистем та явищ навколишнього середовища.

В 2020 році 13 українських пляжів отримали сертифікат Блакитний прапор: 5 пляжів в Одесі, 7 пляжів в Києві та один в Дніпрі. Сьогодні на карті в Україні відзначено лише два заклади в Дніпрі: Good Zone Hotel Beach та Пляж на Монастирському острові [32].

Слід зазначити, що сертифікація подібні види сертифікації охоплюють далеко не всі об'єкти екотуризму. Проте, кілька країн мають досвід розробки та використання програм екосертифікації та акредитації на національному рівні. Наприклад, в Австралії розроблена Національна програма акредитації екотуризму (NEAP) ще в 1996 році, пізніше назву змінили – Австралійська екосертифікаційна програма. Програма є інструментом для ідентифікації продуктів екотуризму. Основа сертифікації – критерії щодо основних компонентів екотуризму:

- 1) екологічно стійкий і орієнтований на природу продукт;
- 2) надання переваги місцевим громадам;
- 3) врахування культурних особливостей [33].

Реалізація цієї програми допомогла підвищити стандарти екотуризму в Австралії та збільшити дохід від сертифікованих турів. Згодом це стало

основою для розробки сучасних програм екологічної сертифікації, зокрема Green Globe 21 – Міжнародний стандарт екотуризму.

Наразі Ecotourism Australia (EA) пропонує наступні програми сертифікації для екотуризму [34]:

- Сертифікація EcoGuide (започаткована в 2000 році);
- ECO сертифікація (замінила NEAP у 2003 році);
- Climate Action (розпочато в 2008 році);
- Повага до місцевої культури (Respecting Our Culture) (трансформовано з Аборигенного туризму Австралії у 2008 році);
- ECO Destination Certification (запущено в 2018 році).

Програми сертифікації Ecotourism Australia базуються переважно на моделі самооцінки. Процес сертифікації відбувається кількома способами:

- 1) дистанційно шляхом документальної перевірки;
- 2) особисто експертом, який виїжджає до місць призначення;
- 3) через комплексний незалежний аудит третьою стороною.

Сертифікати EA охоплюють усі складові сталого розвитку: кліматичні дії, скорочення викидів вуглекислого газу та впровадження заходів щодо адаптації до зміни клімату; захисту культурної автентичності на місцевому рівні.

Схеми сертифікації не позбавлені складності. На даний момент понад 100 компаній стверджують, що розробили схеми сертифікації сталого туризму для вимірювання впливу туризму від міських відходів, кліматичних витрат і фінансового тягаря. Хоча ці схеми рекламують свої методи акредитації, багато хто засвідчує, що зацікавлені сторони, на яких вони працюють, відповідають мінімальним стандартам, замість того, щоб заохочувати покращення умов навколишнього середовища та людей. Більшість сертифікатів винагороджують компанії за виконання домашнього завдання, але вони не встановлюють стандартів щодо мінімальної заробітної плати, прав працівників і екологічних ініціатив.

Важливо те, що схеми сертифікації мають бути прозорими, щоб викликати довіру. Багато отриманих цифр і показників із сертифікації часто недоступні для споживача. На відміну від інших схем сертифікації, акредитація сталого туризму часто вимірює прогрес або намагається відстежити прогрес порівняно з невідомою базовою лінією. Програми сертифікації, такі як Green Destinations, пропонують напрямкам працювати над покращенням практики сталого розвитку, що саме по собі є важливою метою [35].

Положення та загальні системи (наприклад, допоміжні рахунки туризму (TSA), системи екологічного економічного обліку (SEEA)) засновані на міжнародно узгоджених туристичних стандартах, є визначальними для порівняння ефективності, передачі інформації про прогрес і забезпечення узгодженості дій на міжнародному та національних рівнях.

SEEA коректно вимірює економічну та екологічну стійкість туризму. Це було визнано глобальними зусиллями з вимірювання.

Між 2008 і 2016 роками кількість країн, які мали принаймні одну таблицю для оцінки ключових елементів стійкості туризму, отриману з TSA і SEEA – стабільно зростає, досягнувши в 2016 році рекордного показника – 94 країни. За 2017-2019 роки показник дещо знижується, в 2020 році кількість країн, які запровадили ці інструменти моніторингу, зменшилася до 65 (-26%), а потім до 25 у 2021 році (-62%), що може свідчити про зміни в пріоритетах до інших статистичних операцій та/або до змін у забезпеченні ресурсами від виробництва даних у більш широкому плані [36].

Вимірювання та моніторинг будуть єдиним способом гарантувати, що кожен сектор, включаючи туризм, є підзвітним і робить усе можливе для реалізації ЦСР.

РОЗДІЛ III ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід впровадження екологізації туристичної галузі в Україні

Залежно від категорій осіб, які подорожують (поїздки, відвідування), цілей, які вони переслідують; об'єктів, що відвідують ці особи, чи інших ознак, в законі України «Про туризм», визначено види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, туризм для осіб похилого віку та для осіб з інвалідністю; культурнопізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений), сільський та інші [37].

Розвиток екотуризму в Україні характерний для багатьох областей: Закарпатської та Івано-Франківської, Львівської та Хмельницької; Запорізької та Херсонської, а також Миколаївської областей; центральному і північному регіонах – Київська, Полтавська та Чернігівська області.

В 2015 році було розроблено план заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій до 2025 року, що передбачає покращення транспортно-експлуатаційного стану доріг загального користування місцевого значення та вулиць і доріг сільських населених пунктів, популяризацію олімпійських та неолімпійських видів спорту (включаючи проведення виїзних зборів та змагань), вдосконалення системи управління відходами, забезпечення законодавчого та нормативного регулювання відносин у сфері поводження з відходами з урахуванням вимог директив Європейського Союзу, покращення стану довкілля та досягнення цілей сталого розвитку.

Міністерством культури та інформаційної політики України разом з Goethe-Institut та Інститутом культурної політики реалізовували освітньо-тренінгову програму «Академія культурного лідера», що сприяє створенню спроможних та ефективних команд всередині територіальних громад, які набудуть необхідних знань та практичних навичок для вирішення суспільно

важливих проблем своєї громади через культурно-мистецькі проекти. В результаті, було відібрано 45 таких команд (в 2020 році).

Даний план заходів також орієнтований на створення нових та розширення існуючих територій і об'єктів природно-заповідного фонду. До 2021 року кількість територій та об'єктів природного-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення збільшилася до 8631 одиниць (на 119 одиниць за два роки). Було підписано Президентом України указ щодо створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення – національного природного парку «Королівські Бескиди» (Львівська область). Передбачається розширення переліку послуг в установах природно-заповідного фонду [38, 39].

Органи місцевого самоврядування уповноважені видавати дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів на території природно-заповідного фонду місцевого значення. представники громад села, селища і суб'єктів господарювання, якщо вони є власниками або користувачами земельних ділянок, водних та інших об'єктів природно-заповідного фонду, беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Реалізації Концепції розвитку сільських територій створює сприятливі умови також і для розвитку організованого туризму, рекреаційної діяльності, оздоровлення відвідувачів у природних умовах, що надалі сприятиме залученню додаткових коштів для збереження заповідних природних комплексів.

Відповідно до програми реалізації Концепції, на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду загальнодержавного значення проводяться заходи щодо створення туристичної та рекреаційної інфраструктури.

В установах природно-заповідного фонду функціонує:

- 12 музеїв;
- 23 музейні кімнати;
- 31 екоосвітні та візит-центри;

- 58 екоосвітніх (зелених) класів;
- 463 рекреаційні ділянки;
- 148 еколого-освітніх стежок;
- 234 туристичних маршрутів, з них: 138 пішохідних, 41 велосипедних, 23 водних, 8 кінних, 24 маршрути інших видів. Такі заходи направлені на підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду країни.

Заходи диверсифікації та розвитку сільської економіки, зокрема, щодо сприяння розвитку туризму в сільській місцевості, передбачають вироблення продукції зі спеціальними географічними зазначеннями. Реалізуються пілотні проекти Мінекономіки та Європейської Комісії (в рамках програми «Підтримка розвитку системи географічних зазначень» в Україні») [40]:

- «Дорога смаку Прикарпаття»;
- «Дорога вина та смаку Закарпаття»;
- «Дорога вина та смаку Української Бессарабії»;

Основним завданням цих проектів є інтеграція пропозиції виробників традиційних місцевих продуктів, зокрема, харчових продуктів систему туристичного ринку через формування нової гастротуристичної пропозиції.

«Гастрономічні маршрути» – це інноваційний туристичний продукт для України з високим потенціалом для сприяння розвитку сільських територій: через підтримку виробників продуктів із географічними зазначеннями та традиційних продуктів, збереження та зміцнення біорізноманіття та культурної спадщини місцевих громад; шляхом комплексного розвитку сільськогосподарського виробництва та туризму, що забезпечує диверсифікацію виробничої діяльності в сільській місцевості та залучення додаткових фінансових надходжень від туристів та інвесторів.

В рамках проекту «Дорога смаку Карпат» передбачається створення еногастрономічних та гастрономічних дестинацій, стандартизація та розробка ефективного механізму взаємодії громадськості, бізнесу та влади для подальшої роботи, створення локацій та специфічних маршрутів. Надається

технічна допомога місцевим виробникам, закладам громадського харчування для просування місцевої кухні, закладам розміщення та іншим потенційним учасникам гастрономічного маршруту для створення гастрономічної туристичної пропозиції та її маркетингового позиціонування.

Також в 2020 році було розпочато створення єдиного всеукраїнського інтернет-порталу з інформацією про «Дороги вина та смаку України» та національних виробників місцевої традиційної продукції. Такі дії також направлені на сприяння збільшенню туристичних потоків у сільську місцевість, розвиток зеленого туризму, підвищенню попиту на місцеву продукцію та розвиток сільських регіонів.

«Дорога вина та смаку Закарпаття» діє успішно навіть попри військові дії на території України. Фактично охоплює все Закарпаття. Кількість днів та локацій може варіюватися. Акцент у таких подорожах, звісно роблять на їжі та культурі регіону, але, однозначно, такі заходи сприяють і розвитку зеленого туризму. Туристи зупиняються переважно в селах, смакують місцеві ремісничі смаколики, традиційні страви, а також знайомляться з територіями, де зародилися та збереглися традиції виготовлення місцевих продуктів: буйволяча ферма, сироварні, природні локації тощо.

Цікавинками таких подорожей стають, наприклад, змагання зі збору та пресування винограду на винограднику. В програмі «Дорога вина та смаку Закарпаття» – прогулянка Береговим, похід до Хустського замку, нічна екскурсія замком Паланка в Мукачеві.

З 2014 року психотерапевти Metta, NGO працюють з військовослужбовцями, їхніми родинами та людьми, які були змушені тікати від війни.

З 2023 року пішли ще далі — разом із турклубом Nomad.live, GO FORZA та Лісовою службою США почали проводити природолікування: щотижня організовують походи для військовослужбовців, ветеранів, сімей загиблих захисників та волонтерів.

Участь у походах безкоштовна; організатори покривають проїзд, харчування та проживання. Групу супроводжують професійні гідни та досвідчені психологи. Ми відвідали один із таких походів.

Організатори зібрали групу з близько 10 осіб, які втратили близьких на війні. В групі були люди різного віку, в тому числі мама з сином, який щойно навчився ходити. Організатори орієнтуються на загальний рівень групи, похід не має строго визначеної програми. Ми вчилися різним вправам, наприклад, практикували усвідомлену ходьбу, а також збирали шишки, каміння, гілки і кидали їх у прірву, вигукуючи накопичений біль.

Гастроеномаршрут «Дорога вина та смаку Української Бессарабії» в 2023 році було обрано переможцем Wine Travel Awards в номінації «Регіон року». Нагорода отримана завдяки зусиллям команди експертів проекту ЄС «Географічні зазначення в Україні», амбасадорів, учасників та партнерів. Та, на жаль, проект зараз «на паузі», хоча до початку повномасштабного вторгнення був популярний не лише в українців.

Біля узбережжя Чорного моря, на цьому маршруті знаходиться затишна невеличка локація Бринзарня (козинне пожвір'я), де виготовляють головну перлину бессарабської кухні – бринзу, з неповторною, різноманітною палітрою смаків. Ця локація входить до Всесвітнього каталогу локальних продуктів, що потребують збереження за свою унікальність – «Ковчег Смаку» і здобула назву «Причорноморська бессарабська козина бринза».

В селі Саф'яни, не залежно від сезону, для туристів діє локація «Равлики Бессарабії»: незвичайні страви з м'яса равлика в теплому приміщенні на березі озера з мальовничими краєвидами.

В Україні діє загальноукраїнська громадська неприбуткова організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму (ССРСЗТ) в Україні», що проголошує свою місію, як об'єднання садиб та туристів на найпотужніших комунікаційних та маркетингових платформах, створення для туристів привабливої та якісної альтернативи зірковим готелями під час

вибору відпочинку у вигляді сільського зеленого туризму і допомоги господарям садиб досягти сталого розвитку.

Рис. 3.1. Гастроеномаршрут «Дорога вина та смаку Української Бессарабії»

Джерело: [40].

Спілка опікується мережею «Українська гостинна садиба», що об'єднує садиби в усіх регіонах України. Візія громадської організації полягає у впровадженні переходу від роз'єднаних садиб до кластерів сільського зеленого туризму в Україні. Стати учасником зеленої та агротуристичної ЕкоСистеми. Сприяння формуванню середовища, в якому можливо покращити добробут сільського населення та якість життя за рахунок диверсифікації господарської діяльності, повніше використати та зберегти природне та історико-культурний потенціал сільської місцевості.

Членами спілки було підготовлено (та реалізується сьогодні) Програму добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» (далі – «Програма») та категоризаційних вимог здійснено (на підставі закону України «Про туризм»), міждержавних стандартів на

туристично-екскурсійне обслуговування та аналогічних стандартів країн-членів Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES (Австрії, Ірландії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Швеції, Швейцарії, Чехії). Вимоги добровільної категоризації ґрунтуються на основі ДСТУ 4268:2003 «Засоби розміщення. Загальні вимоги», нормативних документів та основних стандартів щодо індивідуальних та колективних не готельних засобів розміщення європейських країн та України.

Добровільна категоризація «Українська гостинна садиба» в галузі зеленого туризму складається з чотирьох категорій, кожна з яких позначена відповідним символом. Логотип «Українська гостинна садиба» включає в себе фразу українською мовою – «Українська гостинна садиба», та англійською – «Ukrainian guest house», та графічний символ, на якому зображена українська хатинка та мальва (одна, дві, або три) рис. 3.2.). Знак в діаметрі 0,5 м власники розміщують на зовнішній стороні будинку, терміном на три роки, що засвідчується відповідним сертифікатом.

Рис. 3.2.

Джерело: [40].

Базова категорія – позначається без квітки;

перша – одна квітка ;

друга – дві квітки ;

третья – три квітки .

Садиба, що отримала відповідний знак, має право повідомляти клієнтів про відповідну якість житлових умов та рівень послуг у засобах реклами та інформації, встановлювати плату, співставлену з його категорією тощо, що сприяє зростанні популярності садиб.

Діяльність спілки підтримують іноземні організації. Зокрема, сайт спілки було оновлено завдяки проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Програма підтримки аграрного і сільського розвитку»; проекту ПРООН «Зміцнення бізнес-об'єднань малих і середніх підприємств», який реалізується за фінансової підтримки Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO).

В 2020 році Міністерство економіки презентувало концепцію Фонду розвитку сільських територій в рамках земельної реформи (закон України від 31.03.2020 №552-IX) у складі спеціальних фондів державного та місцевих бюджетів до 2025 року. Діяльність Фонду розвитку сільських територій повинна бути спрямована на такі важливі сфери як: інфраструктура, Інтернет, енергозбереження, освіта та медицина у сільській місцевості, сільський туризм та послуги гостинності в сільській місцевості.

Джерела формування Фонду розвитку сільських територій:

- спеціальний фонд Державного бюджету – 1%;
- спецфонд бюджету місцевого самоврядування базового рівня – 20%;
- від оренди земельних ділянок державної та комунальної власності.

Також, планувалося через Фонд реалізовувати державні програми розвитку малих і середніх сільгоспвиробників, зокрема, у сфері органічного виробництва. З метою сприяння розвитку малого і середнього бізнесу на селі в аграрній сфері та суміжних галузях.

3.2. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні

Територія України поділяється на 3 природні зони: Лісова, Лісостепова та Степова, де є унікальні природні території, що, безперечно, є привабливими для формування екотуризму. В країні представлене біорізноманіття, яке налічує понад 70 тисяч видів, понад 27 000 видів флори, і понад 45 тис. тваринного світу.

Світова практика представляє дві моделі розвитку екологічного туризму – австралійський, де організація туризму відбувається в дикій природі та західноєвропейський – подорожі до природно-охоронних територій. Беручи до уваги територіальну особливість України, можна стверджувати, що більш оптимальною є саме західноєвропейська модель розвитку екотуризму.

Ресурсна база об'єктів природно-заповідного фонду досить велика, як на місцевому, так і на національному рівні, що надає можливості реалізовувати екотуризм по всій території країни. На 2021 рік нараховувалося 8633 території та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 4,1 млн га, що становило 6,8 % площі країни, а також морський заказник «Філофорне поле Зернова» площею 402,5 тис.га, а у складі природно-заповідного фонду було [38]:

- 5 біосферних заповідників;
- 19 природних заповідників;
- 53 національних природних парки;
- 85 регіональних ландшафтних парків;
- 3398 заказників;
- 3580 пам'яток природи;
- 802 заповідних урочища;
- 28 ботсадів;
- 13 зоопарків;
- 62 дендропарки;
- 588 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Лідерами природоохоронних територій є:

- Чернігівська область, яка налічує 674 одиниць;
- Тернопільська область – 643 одиниць;
- Черкаська область – 561 одиниць;
- Хмельницька область – 536 одиниць;
- Івано-Франківська область – 530 одиниць;
- Закарпатська область – 478 одиниць [38].

Згідно з Законом України «Про природно-заповідний фонд України», природно-заповідний фонд становлять земельні та водні території, природні комплекси та об'єкти яких мають особливий екологічний, науковий, естетичний, рекреаційний та іншого значення та виділяються з метою збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загальної екологічної рівноваги та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища, що охороняється як національне надбання [41]. Цей фонд є складовою частиною світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду України класифікуються за одинадцятьма категоріями:

- сім категорій природного походження – заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи та заповідні урочища;
- чотири категорії техногенних (штучного походження) – ботанічні сади, зоопарки, дендрологічні парки; і парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Є категорії, що пов'язані з природоохоронними територіями та об'єктами – «державного» або «місцевого значення». Власне, йдеться про рівень прийняття рішень щодо їх створення, управління та фінансування заходів щодо збереження цих територій, а не про їх значення для природи в цілому.

Таблиця 3.1.

Рейтинг адміністративно-територіальних одиниць за площею територій природно-заповідного фонду у відсотках від їхньої загальної площі (2020 рік)

Назва адміністративно-територіальної одиниці (АТО)	Площа АТО, га	Фактична площа ПЗФ, га %	%	Рейтинг
м. Київ	83600	21148,8	25,3	1
Івано-Франківська область	1 392 700	222382,5	15,97	2
Хмельницька область	2 062 900	313084,4	15,18	3
Закарпатська область	1 275 300	193319,2	15,16	4
Чернівецька область	809 600	103598,45	12,8	5
Херсонська область	2 846 100	319316	11,22	6
Волинська область	2 014 470	220231,5	10,93	7
Київська область	2 812 100	292440	10,4	8
Рівненська область	2 005 100	199545	9,95	9
Тернопільська область	1 382 400	123349,1	8,92	10
Львівська область	2 183 100	177944,2027	8,15	11
Чернігівська область	3 190 300	250720,3	7,86	12
Сумська область	2 383 200	178589,4	7,49	13
Запорізька область	2 718 300	138183,4	5,08	14
Полтавська область	2 875 000	142789,8	4,97	15
Житомирська область	2 982 700	138258,1	4,64	16
Одеська область	3 331 300	154389,7	4,63	17
Кіровоградська область	2 458 800	100318,8	4,08	18
Донецька область	2 651 700	100359,8	3,78	19
Луганська область	2 668 300	93219,3	3,49	20
Миколаївська область	2 458 500	77238,2	3,14	21
Дніпропетровська область	3 192 300	99757,1	3,12	22
Черкаська область	2 091 600	64746,1	3,1	23
Харківська область	3 141 800	74843,6	2,38	24
Вінницька область	2 649 290	60189,4	2,27	24

Джерело: сформовано автором на основі [42].

Кількість і площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду відрізняється від регіону України (табл. 3.1), та залежить від кількості

збережених природних територій та згоди місцевих органів влади, землевласників і землекористувачів заповідати такі природні ділянки.

Як бачимо з таблиці 3.1., за площею територією ПЗФ лідирує Івано-Франківська область, в якій на 2021 рік було створено 530 об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення загальною площею 222382,5145 га, що становить 15,97% її території.

ПЗФ Івано-Франківської області представлено:

- природним заказником «Горгани» (пл.5344,2 га);
- національними природними парками – 5 одиниць (площа – 120339,7 га);
- регіональними ландшафтними парками – 3 одиниці (площа – 38417 га);
- заказниками загальнодержавного значення – 10 (площа – 5415,8 га) та місцевого значення – 62 одиниці (площа – 43025,44 га);
- пам'ятками природи загальнодержавного значення – 14 (площа – 440,4 га) та місцевого значення – 205 одиниць (площа – 914,9 га);
- дендрологічними парками загальнодержавного значення – 3 одиниці (площа – 142 га) та місцевого значення – 6 одиниць (площа – 16,36 га);
- парками та пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 1 одиниця (площа – 7 га) та місцевого значення – 8 одиниць (площа – 83,4 га);
- заповідними урочищами – 207 одиниць (площа – 7521,7 га).

На території області не представлені наступні категорії та об'єкти ПЗФ: біосферні заповідники, ботанічні сади, зоологічні парки.

Але, разом з тим, Івано-Франківська область не є в лідерах щодо проходження міжнародної програми добровільної екологічної сертифікації підприємств готельного бізнесу «Green Key». Програма передбачає оцінку екологічної діяльності підприємств готельної сфери на дванадцяти основних і шістдесяти другорядних критеріях, розроблених міжнародним комітетом, що включає екологічний менеджмент, моніторинг споживання води та енергії, поводження з відходами, підвищення екологічної поінформованості серед персоналу та гостей і т. ін.

Radisson Blu Resort Bukovel в Івано-Франківській області в 2018 році отримували відзнаку «Green Key», але надалі не змогли підтримувати відповідний рівень.

Загалом, в Україні відзнаку «Green Key» отримували 15 готелів: Radisson Blu Resort, Баккара Арт-готель (м.Київ), Maison Blanche, Eco house Hotel Galera (Київська область), Reikartz Dworzec Lviv; Reikartz Medievale Lviv: Дністер Прем'єр Готель (м.Львів) та ще по одному готелю Reikartz в Миколаєві, Запоріжжі, Дніпрі та Харкові, на Закарпатті – готель Ковчег.

На сьогодні «Green Key» в Україні підтвердили готелі лише в Києві (Adagio Kyiv Beresteiska, Ibis Kyiv Railway Station Acor, Ibis Kiev City Center) та Львові (Ibis Styles Lviv Center) [31].

Для порівняння, Дніпропетровська область посідає в зазначеному рейтингу 22 місце з кількістю 180 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення загальною площею 99757,0931 га, що становить 3,12% його території.

ПЗФ області представлено:

- Дніпровсько-Орільським природним заповідником (площа – 3766,2 га);
- регіональними ландшафтними парками – 5 одиниць (площа – 14499,67 га);
- заказниками загальнодержавного значення – 25 одиниць (площа – 32574,78 га) та місцевого значення – 81 (площа – 47959,4 га);
- пам'ятками природи загальнодержавного значення – 3 одиниці (площа – 148 га) та місцевого значення – 50 одиниць (площа – 356,95 га);
- ботанічними садами загальнодержавного значення – 2 одиниці (площа – 108 га) та місцевого значення – 1 (площа – 27 га);
- дендрологічним парком місцевого значення – 1 одиниця (площа – 2,8 га);
- парками-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 1 одиниця (площа – 45 га) та місцевого значення – 7 одиниць (площа – 417,5 га);

- заповідними урочищами – 3 одиниці (площа – 466,4 га).

Території та об'єкти природно-заповідного фонду потребують належної уваги, охорони та збереження, встановлення певних правил щодо управління ними, особливого режиму охорони та використання з урахуванням їх категорії, класифікації та призначення – зазвичай ці «правила» закладені у рішеннях про створення таких територій та об'єктів, у положеннях про них або в проектах організації їх території.

Для управління природними заповідниками, біосферними заповідниками, національними природними парками, ботанічними садами, дендрологічними та зоологічними парками загальнодержавного значення, а також регіональними ландшафтними парками створюються спеціальні управління.

Охороною та збереженням територій та об'єктів інших категорій природно-заповідного фонду, як правило, опікуються землевласники та землекористувачі на землях, на яких вони розташовані.

Для гармонійного розвитку екотуризму та дотримання принципів сталого розвитку безперечним є долучення закладів гостинності (особливо в перспективних регіонах до міжнародних екологічних програм.

Також чітко потрібно усвідомлювати, що екотуризм має й проблемні моменти, як і будь-який інший вид туризму. Проблемні моменти мають комплексний характер, тому що існує на психологічному і фізичному рівнях. Фізичний рівень – можливість місцевості приймати туристів: траси, місткість території, наявність закладів розміщення, харчування, переробка сміття, тобто створення інфраструктури. Часто туристичні агентства проводять політику щодо збільшення потоку туристів, не беручи до уваги можливість регіону розмістити зростаючу кількість людей. Питання вирішується шляхом перерозподілу потоків до менш перевантажених районів в час пік.

Психологічні можливості місцевості складно прорахувати, бо це поняття стосується ступеня завантаженості, на яку погоджується турист, тобто, яка

кількість туристів, або якій контингент туристів, зробить дану місцевість непривабливою для вибору.

Сьогодні частина гірськолижних курортів Карпат використовує «штучний сніг». Наприклад, ГЛК «Буковель» за дві доби продукує понад 200 тон штучного покриття. Суцільний сніговий покрив забезпечується сніговими гарматами мінімум з грудня до квітня, що може негативно впливати на оточуюче природне середовище.

Тож дуже важливо, щоб залучення рекреаційних територій до туристичної діяльності не ігнорувало екологічну безпеку. Екологи не завжди схвалюють розвиток екотуризму, особливо на територіях природно-заповідних фондів. Багато фахівців у галузі охорони природи схильні до думки, що будь-який вплив екотуризму є виключно негативним для дикої природи. Він полягає у витоптуванні рослинності, пожежної небезпека, негативного впливу на дику природу, забруднення джерел води, засмічення території, вандалізм та ін., а заповідні зони не бажано рекламувати з метою екотуризму. Важливо, щоб заповідні зони не уточували мисливські угіддя та туристична діяльність не шкодила біосфері в цілому.

Ще одним з варіантів розвитку екотуризму є туризм в сільській місцевості. Сільськогосподарська діяльність часто має безпосереднє відношення до туризм в агрооселі – це і продаж власної продукції туристам, або приготув із продуктів власної ферми, городу. Власники сільськогосподарських будинків та хатин можуть обрати для себе різні способи поєднання сільськогосподарської діяльності та розвитку екотуризму. Необхідно визначте пріоритети та межі прибутку та витрат час на кожен вид діяльності.

Узагальнюючи існуючу практику розвитку сільського зеленого туризму, виділяють кілька напрямків туристичних послуг:

- пізнавальні (знайомство з культурно-історичними, етнографічними, природні цінності території);
- рекреаційні (риболовля, полювання, збирання грибів, ягід, лікувальні)

трави, катання на човнах, походи в гори);

- рекреаційні (купання у водоймах, фізична праця).

З 2023 року в Україні розпочали діяти курси цільового призначення за навчальною програмою «Зелений сільський туризм». Цільова аудиторія: господарі сільських садиб, жителів сіл, від початківців, до тих, що мають досвід діяльності та прагнуть подальший розвиток власної справи. Курси надають інформацію для тих, хто має намір започаткувати власну справу та займатись сільським туризмом; на представників територіальних громад, які дбають про розвиток своїх територій та збереження їх екологічної цілісності.

В 2017 році на Полтавщині чотири об'єднані територіальні громади Кременчуцького району сформували перший в Україні туристичний центр для розвитку зеленого туризму в регіоні. Створили комунальну установу «Кластер зеленого туризму територіальних громад Кременчуцького району».

Було розроблено туристичні маршрути з екскурсіями до місць відселених сіл, які змушені були переїхати під час будівництва Кременчуцького водосховища (Кременчуцька Атлантида). Підхід до організації цього проекту був досить ґрунтовний – реалізовувався з допомогою наукового супроводу: процес створення та розвитку комунальної установи здійснювали викладачі та фахівці профільних факультетів та кафедр Полтавського університету економіки та торгівлі. Вони прораховали бізнес-плани для об'єктів зеленого туризму і допомагали ввести нові маршрути до всеукраїнської бази місць для відпочинку і дозвілля.

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає в тому, що його розвиток розширює сферу зайнятості сільського населення, дає селянам додатковий заробіток; розширює можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері але й у сфері обслуговування.

3.3. Вектор досягнення сталого розвитку шляхом екологізації туризму

Вимоги до організації екотуризму, відрізняються від загальних вимог масового туризму та передбачають досить складні, часом не звичні для людей правила поведінки, на відміну від тих, що існують на звичайних туристичних маршрутах, чи в звичайних закладах розміщення та харчування.

Раціональна організація екотуризму, насамперед, екскурсійного, в межах природоохоронних територій вимагає облаштування екологічних стежок та туристичних маршрутів, які дозволять познайомитися з особливостями місцевості, але, разом з тим, не зашкодять оточуючому середовищу.

Будь-який вид туризму має також і негативний вплив. Дослідження Nature Climate Change 2018 року показало, що на індустрію туризму припадає понад 8% світових викидів парникових газів. Через викиди вуглецю, шкоду навколишньому середовищу та середовищу існування, недбалий розвиток інфраструктури та порушення прав людини – сфера туризму може зазнавати критики щодо розвитку своєї діяльності. Крім того, кошти від туристичного бізнесу не часто спрямовуються до оптимізації використання природних ресурсів, чи природно-охоронних зон.

Також прослідковується ситуація, коли індустрія туризму в певному регіоні насичується корпоративними інтересами, збагачує свої статки, а в результаті проявляється економічна незахищеність і зростаюча нерівність у багатстві серед місцевих жителів, що йде в супереч з ЦСР.

Швидкий розвиток інфраструктури може сприяти екологічній шкоді середовищ існування, збільшення обсягів використання ресурсів може завдати шкоди навколишнім екосистемам і обмежити місцевий доступ до критично важливих ресурсів, включаючи їжу та воду, а комерціалізація культури може загрожувати автентичності та впливу місцевих громад [41]

Звернімо увагу, що, незважаючи на поширеність готелів, які отримали екологічний знак «Green Key» по всьому світу, в Україні немає повністю екологічних готелів. Все більше готелів долучаються до раціонального

використання ресурсів нашої планети, оскільки розуміють важливість даного процесу. Специфіка еко-готелів складається з кількох показників (розділ 2): використання води, світла, впровадження різноманітних програм в закладах розміщення, що дозволяють зменшити споживання енергії або позитивно впливають на стан екології.

Крім того, дані програми повинні бути оцінені спеціальною організацією або комісією експертів, яка приймає остаточне рішення, чи можна вважати заяву готелю про його екологічність істинним.

В цілому екологізація готельних підприємств має ряд переваг:

1) економія природних ресурсів (води, тепла, електроенергії, природного газу та ін.);

2) екологічна грамотність та попит на екологічно свідомі готелі з боку споживачів;

3) конкурентоспроможність готельно-ресторанного бізнесу на світовому ринку та сприяння досягнення ЦСР;

4) зростання прибутків підприємства. Завдяки використанню альтернативних джерел енергії відбувається заощадження загального бюджету, а також відбувається сприяння порятунку Землі від техногенних катастроф.

В світовій практиці достатньо успішних прикладів досягнення зазначених переваг (розділ 2).

Реалізація повноцінного конкурентоспроможного екотуризму передбачає дослідження та розв'язання дуже важливих питань, що пов'язані з не лише з економічною, комунальною, логістичною складовими, а й на законодавчому рівні, і, навіть, освітньому. Тобто, потребує комплексного підходу від місцевого, регіонального рівня до державного.

Сучасні науковці виділяють певні характеристики екотуризму в межах досягнення цілей сталого розвитку:

- орієнтація на природу, оптимальне використання переважно природних ресурсів;

- спрямованість на екологічне просвітництво, виховання та формування стосунків рівноправного партнерства з природою;
- спрямованість на збереження місцевої соціально-культурної сфери;
- мінімізація травматизму;
- економічна ефективність з точки зору сталого розвитку регіонів та розширення можливостей місцевого населення;
- підтримка правозахисних і демократичних рухів.

Також, звернемо увагу, що екотуризм може розвиватися за різними напрямками, відповідно до видів туризму, що визначають науковці (рис. 3.3.).

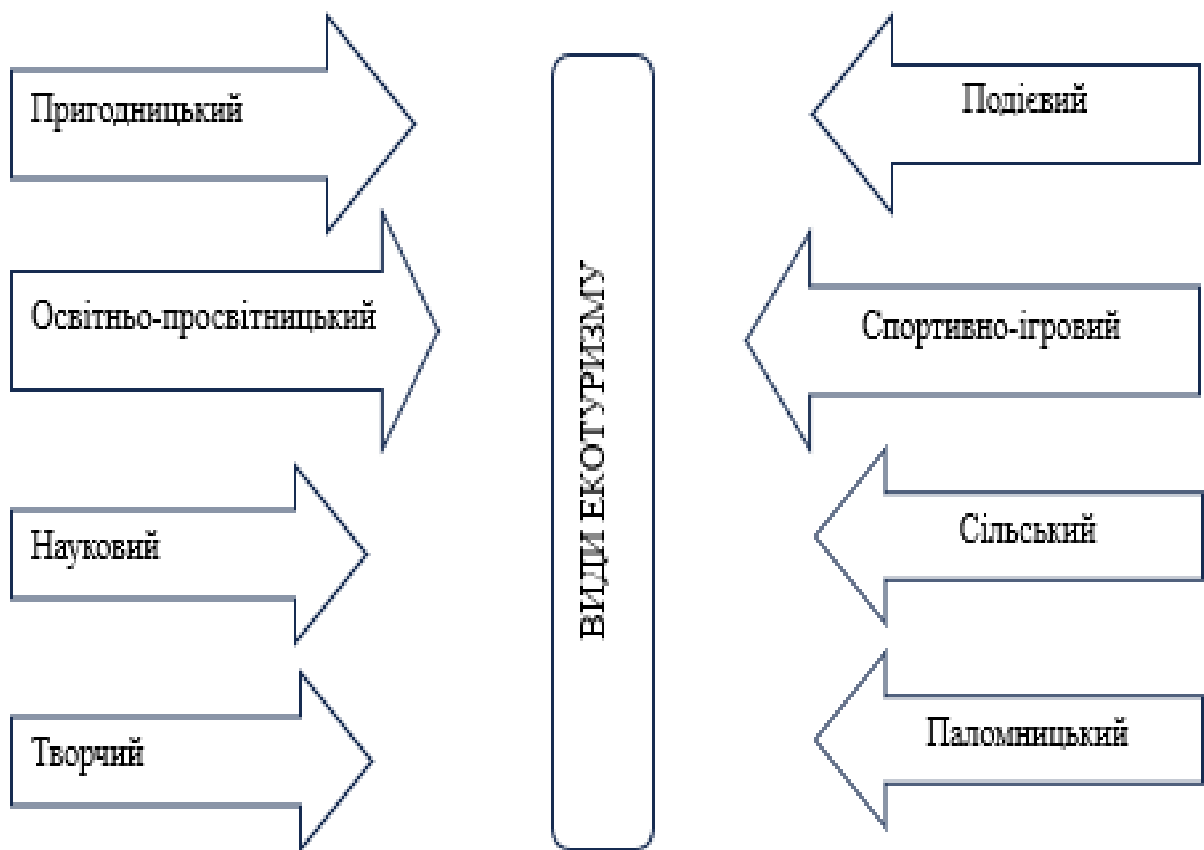

Рис. 3.3. – Види екотуризму

Джерело: сформовано автором на основі [43, 44, 45].

Таким чином, екотуризм, має власний асортимент туристичних послуг для всебічних інтересів туристів, а також може залучати до створення послуг місцеве населення та програми розвитку будь-якого рівня.

Для популяризації та залучення клієнтів до послуг екотуризму на території нашої держави, можна рекомендувати:

- формувати платформи для розвитку екотуризму на регіональному та місцевому рівні – популяризувати та рекламувати принципи сталого розвитку та екотуризму, а також маршрути та пам'ятки;

- ефективно інтегрувати туристичний, курортно-рекреаційний потенціал країни до послуг екотуризму, з мінімальним (або відсутнім) негативним впливом на оточуюче середовище та за сприянням місцевих територіальних громад;

- дослідити зарубіжний досвід ведення бізнесу екотуризму та можливості впровадження досвіду туристичного бізнесу, можливості участі в міжнародних програмах;

- підвищувати рівень екологічної освіти та виховання;

- систематично підвищувати якість інфраструктури місць призначених для екотуризму та зон відпочинку, що, в свою чергу, призведе до поповнення місцевих бюджетів;

Інфраструктура екотуризму поєднує в собі різні галузі та види діяльності виробничої та невиробничої сфер, аналогічно, як і інших видів туризму. Кожна з цих сфер інфраструктури повинна також бути екологічно орієнтовано. Звісно, на цьому етапі будуть виникати певні проблеми. Але, саме комплексний підхід до їх вирішення гарантує досягнення цілей сталого розвитку та гармонійний розвиток сфери екотуризму й регіону з оточуючим середовищем, природою.

Безперечною є потреба у пошуках нових шляхів стабільного фінансування туризму для успішного досягнення цілей сталого розвитку, так як Стабільне фінансування туризму є ключем до успіху ЦСР. Досягнення збільшення долі внеску туризму до загального ВВП вимагає як політичної волі, так і зобов'язань приватного сектору, але, за умов стабільного фінансування. Дослідження науковців підтверджують, що постійно зростає кількість багатосторонніх банків розвитку та стартапів, визнають важливу роль туризму,

і, зокрема, екотуризму, в становленні сталого розвитку та підтримки країн, що розвиваються в досягнення ЦСР шляхом інвестування в сталий екотуризм.

Такі заходи можуть реалізовуватися через надання технічної допомоги, фінансової допомоги, чи менеджменту. Мобілізація ресурсів (в тому числі й фінансових) та зусиль міжнародних організацій (Official development Aid (ODA), Aid for Trade (AfT)) мають бути масштабованими та регулярними для досягнення позитивного й тривалого ефекту – пріоритетності сектору туризму на всіх рівнях сталого розвитку.

Співпраця в сфері розвитку стає більш ефективною, якщо потребу в ній визнають інвестори та країни, що отримують інвестиції, й повністю готові вирішувати виклики та загрози для туризму, узгоджуючи свої пріоритети та цілі з ЦСР. Однак, особливо, що стосується нашої держави, залишається значний дефіцит і навіть зменшення фінансування для проектів сталого туризму, програм та ініціатив, з огляду на ситуацію, що склалася в країні.

Координація допомоги розвитку між інвесторами та приймаючими країнами і загальнонаціональний буде сприяти підвищенню ефективності використання ресурсів, підвищенню якості позитивних соціально-економічних змін та збереженню результатів, а також пом'якшити можливий негативний вплив на досягнення ЦСР [19].

Позитивним прикладом може слугувати програма сусідньої країни, яка впроваджувалася з 2015 року під керівництвом Словенської туристичної ради. Програма, що була підтримана GoodPlace і Green Destinations, мала на меті представити Словенію як найбільш стабільний туристичний напрямок у світі. Ініціатива Global Leaders Program почала свою реалізацію в 2018 році, натхненна успіхом Зеленої схеми словенського туризму, в результаті якої 36% муніципалітетів отримали нагороди та 78 % туристів, які обрали для відвідування саме екологічні напрямки. Зелена схема Словенії розширила сферу дії та розробила стандарти, щоб нагороджувати помешкання, заклади розміщення, парки, туристичні агентства, пам'ятки, заклади харчування та пляжі. [46].

Сприяння створенню та фінансуванню впровадження стартапів може допомогти прокласти шлях до «зеленіших і чистіших подорожей». Індекс сталого розвитку подорожей використовує 56 показників у семи групах: екологічний, соціальний, економічний, ризик, попит, транспорт і житло – для визначення порівняльної ефективності сталого розвитку подорожей і туризму для 99 країн за допомогою балів і вагових коефіцієнтів для створення загального рейтингу.

Є три основних види індикаторів. Відчуття в місці призначення, пов'язане зі щастям, рівністю та соціальною справедливістю, потім оцінюється конкретний вплив туризму на місцеве середовище, наприклад використання енергії в готелі, і лише після цього – загальний стан туризму, наприклад, якість інфраструктури, або залежність від міжнародного попиту.

Тож, саме невеликі авторські проекти можуть стати в нагоді для створення унікальної туристичної послуги в тій, чи іншій місцевості.

Звернімо увагу, що індекс сталого розвитку позиціонує зелений туризм із застосування «зелених технологій» та оцифруванням подорожей мандрівників, що повинно в майбутньому призвести до якнайшвидшого досягнення ЦСР. Партнерство з новими стартапами в зеленому технологічному просторі може допомогти прокласти шлях до екологічних, зручних, популярний та сучасних подорожей, що зможуть зацікавити туриста в будь-якому куточку світу.

ВИСНОВКИ

Кожна країна стикається з певними проблемами у своєму прагненні до досягнення цілей сталого розвитку. Однією з складових цілей сталого розвитку є досягнення сталості в сфері туризму, що досягається шляхом впровадження комплексних програм та стратегій, направлених на екологізацію, інклюзивність та гармонійний розвиток туристичної галузі.

З метою розкриття теми дослідження в кваліфікаційній роботі висвітлено теоретичні основи та методичні підходи до становлення сталого розвитку, сталого розвитку туризму та впровадження екологізації туризму, як складової стратегії досягнення цілей сталого розвитку. Досліджено поняття «сталий розвиток», принципи та практику впровадження екологізації сфери туризму.

Відповідно до поставленої мети і завдань кваліфікаційної роботи розглянуто сутність та трансформацію поняття «сталий розвиток», а також шляхи забезпечення сталого розвитку в сфері туризму за умов сприяння розвитку екотуризму.

Сталий туризм відноситься до стійких практик у туристичній індустрії. Це прагнення визначити всі впливи туризму, як позитивні, так і негативні. Він спрямований на мінімізацію негативних впливів і максимізацію позитивних.

Негативні наслідки для місця призначення можуть завдавати шкоду природному середовищу та місцевому населенню.

Позитивний вплив на місце призначення включає створення робочих місць, збереження та інтерпретацію культурної спадщини, збереження дикої природи, відновлення ландшафту тощо.

Програма ООН з навколишнього середовища та Всесвітня туристична організація ООН визначають стійкий туризм як «туризм, який повністю враховує його поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби відвідувачів, промисловості, навколишнього середовища та приймаючих громад».

Сталий туризм, відповідно до зазначених програм, відноситься до екологічних, економічних і соціально-культурних аспектів розвитку туризму, і між цими трьома вимірами необхідно встановити відповідний баланс, щоб гарантувати його довгострокову стійкість.

Це також підкреслює потенційні вигоди та можливості, які можуть виникнути в результаті добре керованої структури екотуризму. Таким чином, дослідження екологізації туризму, допомагає підкреслити важливість і потенціал екотуризму, окреслюючи бачення майбутнього, де подорожі означають не лише пригоди, але й повагу до навколишнього середовища, гармонійний розвиток галузі та країни загалом.

Екотуризм – це частина філософії сталого туризму, яка спрямована на якомога менший негативний вплив на природне середовище. Екотуризм сприяє збереженню природних регіонів, добробуту місцевого населення, а також розвитку інфраструктури та освіти. Заходи щодо екологізації туризму стимулюються та підтримуються міжнародними організаціями (їх програмами), які займаються освітою працівників сфери туризму та мандрівників з екологічними проблемами. Запроваджуються різноманітні стимули (отримання сертифікатів, фінансування) для збільшення біокультурного різноманіття. Через розширення індустрії подорожей і туризму в даний час він набирає переваги перед традиційним масовим туризмом.

Зростання попиту на послуги екотуризму потребує наявності відповідного туристичного продукту, який би повністю задовольняв потреби клієнтів. Досягнення широкої участі всіх зацікавлених сторін у наданні та споживанні послуг зеленого туризму здійснюється через наявність сертифікованих закладів розміщення та харчування.

В світовій практиці застосовується формування еко-сім'ї готельно-ресторанного бізнесу, як елемента успішної стратегії розвитку екотуризму. Порядок сертифікації закладів відпочинку та надання їм статусу «еко» створено в рамках міжнародної програми «GreenKey», яка реалізується в рамках проекту Міжнародної організації екологічної освіти.

В цілому, впровадження екологізації туризму та підприємств, що формують дану туристичну послугу, має ряд переваг:

1. Оптимальне використання (заходи щодо економії) природних ресурсів (води, тепла, електроенергії, природного газу та ін.).
2. Формування та примноження попиту на екологічно свідомі заклади розміщення та харчування з боку споживачів.
3. Конкурентоспроможність готельно-ресторанного бізнесу на світовому ринку.
4. Зростання прибутковості галузі та досягнення цілей сталого розвитку та інше.

Рекомендації щодо впровадження екологізації туризму:

1. Взаємодія державних і приватних структур на всіх рівнях управління.
2. Доступність туристичних послуг для всього населення, незалежно від віку, статі, доходу тощо.
3. Підвищення екологічної свідомості населення шляхом впровадження еколого-просвітницької діяльності.
4. Сприяння розвитку сфери екологічних послуг у регіонах.
5. Розробка нових туристичних маршрутів, з умовою відсутності шкоди навколишньому середовищу.
6. Відновлення етнічних традицій.
7. Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в сільській та приміській місцевостях.
8. Організація зайнятості місцевого населення в регіонах розвитку екотуризму.

Нарощування обертів впровадження екологізації сфери туризму в Україні є одним із найперспективніших шляхів покращення стану природно-заповідного фонду та інших природних територій, та, водночас, гармонійного розвитку сталого туризму й досягнення цілей сталого розвитку.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
2. The Sustainable Development Goals Report 2023. URL: https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/?_gl=1*mpzv6b*_ga*MTU4MjYyODkyOS4xNjk2MzQ3OTA4*_ga_TK9BQL5X7Z*MTY5NjM0NzkwNy4xLjEuMTY5NjM0OTY1NS4wLjAuMA.
3. Sustainable Development Goals. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/12/sustainable-development-goals-kick-off-with-start-of-new-year/>.
4. Євроінтеграційний портал. 09.03.2021. URL: <https://eu-ua.org/novyny/ukrayina-yevrokomisiya-ta-oon-spivpracyuvatymut-dlya-dosyagnennya-ciley-stalogo-rozvytku-za>.
5. Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017. URL: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F71%2F313&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.
6. Tier Classification for Global SDG Indicators. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/tier-classification/>.
7. SDG Global Database. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/dataportal>.
8. GESAMP, 2019. URL: <https://ocean.org/blog/ocean-wise-recognizes-top-whale-reporters-of-2019/>.
9. Мелько Л. Ф. Туризм у контексті сталого розвитку. Вчені записки Університету «КРОК», 2018. (48), С.190–197. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2017-48-190-197>
10. UNWTO URL: <https://www.unwto.org/archive/global/press-release/2017-08-10/world-tourism-day-2017-celebrated-theme-sustainable-tourism-tool-developm-0>.

11. UNWTO at FITUR 2023: investment in a diverse and sustainable future.
URL: <https://en.travel2latam.com/news-79258-unwto-at-fitur-2023-investment-in-a-diverse-and-sustainable-future>.
12. Buckley R.: (2009) Ecotourism. Principles & practices. Wallingford. Tourism Management. URL: https://www.academia.edu/22031880/Ecotourism_Principles_and_Practices.
13. Sustainable Tourism. URL: <https://tourismlandscapes.wordpress.com/sustainable-tourism/>.
14. Grabara K. Janusz, Paula Bajdor Towards to Sustainable Tourism – Framework, Activities and Dimensions. Procedia Economics and Finance [Volume 6](#), 2013, Pages 523-529. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(13\)00170-6](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(13)00170-6).
15. Лагодієнко В, Саркісян Г., Добрянська Н., Крупіца І. Зелений туризм як складова сталого розвитку регіону. *Теорія менеджменту та дослідження розвитку сільського бізнесу та інфраструктури*, том 44, № 3, 2022, стор. 254-262. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.26>.
16. Global Sustainable Tourism Market Forecasts 2019-2023. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20190416005865/en/Global-Sustainable-Tourism-Market-Forecasts-2019-2023-Shifting>
17. Shwn-Meei Lee, Hiroshi Chris Honda, Gui Ren, Yu-Chen. The Implementation of Green Tourism and Hospitality. Journal of Tourism & Hospitality. 2016. URL: <https://www.longdom.org/openaccess/the-implementation-of-green-tourism-and-hospitality2167-0269-1000233.pdf>.
18. Global Ecotourism Market. URL: <https://www.sphericalinsights.com/reports/ecotourism-market>.
19. Ecotourism Market – Global Industry Analysis And Forecast (2023-2029). URL: <https://www.maximizemarketresearch.com/market-report/global-ecotourism-market/147136/>.
20. Sustainable Travel Index: Embracing a Green Transformation for Recovery in Tourism. URL: <https://www.euromonitor.com/sustainable-travel-index-ramping-up-action-for-positive-change/report>.

21. Rewilding Europe. URL: <https://rewildingeuropa.com>.
22. SKUA Nature URL: <https://skuanature.com>.
23. Dam Removal. URL: <https://damremoval.eu>.
24. 2030 NATIONAL STRATEGY FOR PROTECTED AREAS. URL: <https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/2030%20NATIONAL%20STRATEGY%20FOR%20PROTECTED%20AREAS.pdf>.
25. UN Resolution A/RES/73/245 URL: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/73/245.
26. Green Destinations. URL: <https://www.greendestinations.org/>.
27. EarthCheck. URL: www.earthcheck.org.
28. EarthCheck Destination Standard (Version 3.0 January 2022). URL: <https://earthcheck.org/wp-content/uploads/2022/08/earthcheck-destination-standard-version-30.pdf>.
29. Green Globe Solutions – Cloud based collaboration. URL: <https://www.greenglobe.com/green-globe-solutions>
30. Carbon Footprint of Tourism Sustainable Travel International. URL: <https://sustainabletravel.org/issues/carbon-footprint-tourism/>.
31. Green Key, 2023. URL: <https://www.greenkey.global/>.
32. Blue Flag. URL: <https://www.blueflag.global/>.
33. Thwaites R. (2007). The Australian EcoCertification Program (NEAP): Blazing a trail for ecotourism certification, but keeping on track? In Quality assurance and certification in ecotourism Wallingford, United Kingdom, Publisher: CAB International. URL: <https://researchoutput.csu.edu.au/ws/portalfiles/portal/9919656/CSU286752.pdf>.
34. Ecotourism Australia, 2020. URL: <https://www.ecotourism.org.au/>.
35. Padgett C., Rijnders C. What Are Sustainable Tourism Certification Schemes and Do They Work?, 2023. URL: <https://www.solimarinternational.com/what-are-sustainable-tourism-certification-schemes-and-do-they-work/>.

36. Essential Ecotourism Industry Statistics in 2023. URL: <https://zipdo.co/statistics/ecotourism-industry/>.

37. «Про туризм» Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР із змінами і доповненнями 901.04.2023 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

38. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/>.

39. План України із заповідання цінних природних територій до 2030 року. Українська природоохоронна група. URL: <https://uncg.org.ua/plan-ukrainy-iz-zapovidannia-tsinnykh-pryrodnykh-terytorij-do-2030r-vykonanyj-na-3-5/>.

40. Сайт садиби

41. «Про природно-заповідний фонд України» Законом України від 16.06.92 р. № 2457-XII -ВР із змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

42. Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з питання «Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік». URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>.

43. Грабовенська С.П. Аналіз і структура ринку туристичних послуг в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*, 2013. №1 (56). С. 226–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2013_1_48.

44. Діденко Д.Ф., Моїсєєва Н.І. Ринок туристичних послуг регіону: сутність, теоретичні основи сегментації, диференціації. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*, Серія «Економічні науки» 2019. № 1. С. 330-339.

45. Безугла Л.С. регіонально-інноваційна модель розвитку екотуристичної інфраструктури: автореф. дис. ... д.е.н.: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Харків, 2021. 35 с.

46. Управління розвитком туризму та гостинності на основі співпраці з міжнародними організаціями: колективна монографія / [авт. кол.: В.В.

Джинджоян, О.В. Ходак, Т.В. Тесленко, В.М. Торяник та ін.] / за ред. І.Л. Сазонця. Дніпро : ВНПЗ ДГУ, 2023. 213 с.

47. Rewilding Europe: A New Strategy for an Old Continent - Scientific Figure on ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/figure/Operating-model-of-Rewilding-Europe_fig3_283818638

48.

Індикатори в системі глобальних індикаторів, які повторюються:

1. 7.b.1/12.a.1
2. 8.4.1/12.2.1
3. 8.4.2/12.2.2
4. 10.3.1/16.b.1
5. 10.6.1/16.8.1
6. 13.2.1/13.b.1 (з невеликими поправками)
7. 15.7.1/15.c.1
8. 15.a.1/15.b.1
9. 1.5.1/11.5.1/13.1.1
- 10.1.5.2/11.5.2
- 11.1.5.3/11.b.1/13.1.2
- 12.1.5.4/11.b.2/13.1.3
- 13.4.7.1/12.8.1/13.3.1

OPERATING MODEL – REWILDING EUROPE

Рис. 1 Б. – Операційна модель Rewilding Europe

Джерело: [47].

Регіональний поділ екотуризму

Північно-Американський регіон:

Сполучені штати

Канада

Мексика

Європейській регіон:

Німеччина

Великобританія

Франція

Італія

Іспанія

Решта Європи

**Азіатсько-Тихоокеанський
регіон:**

Китай

Японія

Індія

Південна Корея

Австралія

Решта Азіатсько-Тихоокеанського
регіону**Південно Американський:**

Бразилія

Аргентина

Решта Південної Америки

**Середньо-Східний та
Африканський регіон**

Близький Схід і Африка

ОАЕ

Саудівська Аравія

Катар

Південна Африка

Решта країн Близького Сходу та
Африки